ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΗΡΥΞ

ΠΙΣΗΜΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2012 • ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 279-280

ORTHODOX HERALD

GREEK ORTHODOX ARCHDIOCESE OF THYATEIRA AND GREAT BRITAIN

JANUARY - FEBRUARY 2012 • ISSUE 279-280

Εγκύκλιος του Σεβ. Αρχιεπισκόπου Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας κ. Γρηγορίου επί τη ευκαιρία της εορτής των Αγίων Τριών Ιεραρχών Βασιλείου του Μεγάλου, Γρηγορίου του Θεολόγου και Ιωάννου του Χρυσοστόμου, 30 Ιανουαρίου 2012.

Αγαπητοί μας εν Κυρίω,

Η εορτή των Τριών Ιεραρχών και Οικουμενικών Διδασκάλων και σοφών Ποιμένων της Εκκλησίας μας, του Μεγάλου Βασιλείου, Γρηγορίου του Θεολόγου και Ιωάννου του Χρυσοστόμου, μας καλεί να συνεορτάσουμε, να αναβαπτιστούμε πνευματικά και για μια ακόμα φορά να ενσκύψουμε με επιμέλεια στην αγία ζωή τους, την ζωήρρυτον διδασκαλία τους και την ανεκτίμητη προσφορά τους προς την Εκκλησία και την Ανθρωπότητα.

Οι Ιεροί αυτοί άνδρες εγνώρισαν σε βάθος το πνεύμα και το γράμμα του Ευαγγελίου και σαν γνώστες της αρχαίας ελληνικής σκέψης και σοφίας, κατάφεραν να υπερνικήσουν την ειδωλολατρεία και με ζήλο και ενθουσιασμό να υπερασπιστούν τον Χριστιανισμό, και να θέσουν τις βάσεις για την τελική επικράτησή του στη συνείδηση και των διανοούμενων και των λαών της αχανούς Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, στην Ανατολή και την Δύση.

Οι Τρεις Ιεράρχες ήταν εκείνοι οι οποίοι, κατά τρόπον θαυμαστόν διά την εποχή τους, κατάφεραν να διοργανώσουν συστηματικά τη Θεία Λατρεία, γι' αυτό το όνομά τους διαιωνίζεται στα κείμενα της Θείας Λειτουργίας, μέχρι σήμερα. Η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει σαν θησαυρόν ανεκτίμητον και σε συνεχή, αδιάκοπη χρήση την Θεία Λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου και Ιωάννου του Χρυσοστόμου, οι δε Κόπτες χρησιμοποιούν την Λειτουργία, η οποία φέρει το όνομα του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου.

Αναφέρω αυτά ενδεικτικά για να επισημάνω την φροντίδα των Μεγάλων τούτων Πατέρων της Εκκλησίας για την Θεία Λατρεία, για την ανάπτυξη και την καλλιέργεια της οποίας συνέθεσαν θαυμάσιες ευχές, οι οποίες μέχρι σήμερα οικοδομούν κατά Θεόν τους πιστούς, εμπνέουν τους θεολόγους και τους διανοητές και βοηθούν τους ανθρώπους να αναζητούν το θείο και να ατενίζουν εις τον ουρανόν προς ενίσχυση και παρηγορία.

Οι Τρεις Ιεράρχες, δεν ήταν μόνο Επίσκοποι που εποίμαναν θεοφιλώς ιστορικές Εκκλησίες, όπως η Εκκλησία Κωνσταντινουπόλεως και Καισαρείας της Μικράς Ασίας στους χρόνους εκείνους (4ο και 5ο αιώνα μ.Χ.), ήταν επίσης δόκιμοι Ιεροκήρυκες πρωτότυποι χαρισματούχοι ερμηνευτές της Αγίας Γραφής. Αυτοί οι Ιεροί Άνδρες εθεολόγησαν μετ' επιστήμης για τα πλέον βασικά και πάντα επίκαιρα ζητήματα της Εκκλησίας, όπως είναι το θεανθρώπινο πρόσωπο του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, το δόγμα της Αγίας Τριάδος, η θέση της Παναγίας στα σχέδια της θείας οικονομίας, ο θεσμός της Εκκλησίας, η Θεία Ευχαριστία, η Ιερωσύνη, ο Μοναχισμός, οι αιρέσεις, η διάθεση του πλούτου, η προστασία των φτωχών και των αδυνάτων, η πλεονεξία και απληστία της άρχουσας τάξης των ημερών εκείνων. Πρέπει να τονίσουμε ότι οι Τρεις Ιεράρχες υποστήριξαν με συνέπεια και ζήλο το μοναχικόν ιδεώδες και οι ίδιοι έζησαν απλούν και ασκητικόν βίο. Ήταν άνθρωποι βαθείας πίστεως και προσευχής και σαν εγκρατείς γνώστες της Αγίας Γραφής και της ελληνικής γλώσσας, εδογμάτισαν ορθόδοξα, εκήρυξαν μετά παρρησίας και ασυνήθους πρωτοτυπίας τον θείον λόγον και ετόνισαν την μεγάλην αξίαν και της θύραθεν και της χριστιανικής Παιδείας.

Γι' αυτό ενεθάρρυναν τους σύγχρονούς τους, και δη τους νέους, να αγαπούν και να σπουδάζουν την ελληνικήν γλώσσαν και φιλοσοφίαν, ώστε καλύτερα να διερμηνεύουν και να υπερασπίζουν το μυστήριον της θείας οικονομίας, να αντιμετωπίζουν με αυθεντίαν και γνώσιν τους αιρετικούς και να οδηγούν τα έθνη εις την ορθή πίστη και διδασκαλία του

Χριστιανισμού. Έχοντες όλα αυτά κατά νουν, αγαπητοί μας αδελφοί και πατέρες, τιμούμεν τους Τρεις Ιεράρχες και όλους εκείνους τους Ιερούς Άνδρες της αρχαίας Εκκλησίας, και συνεχίζουμε να πλουτίζουμε την εκκλησιαστική και προσωπική μας ζωή και παράδοση, με τα αθάνατα διδάγματά τους, και την αγία και ταπεινή βιωτή τους. Στις προς τον Τριαδικόν Θεόν εντεύξεις και προσευχές μας, ζητούμε καθημερινά τις μεσιτείες τους στον αγώνα μας να διαφυλάξουμε την Ορθόδοξη παράδοση, να μείνουμε πιστοί στο Ευαγγέλιο της εν Χριστώ σωτηρίας, και να εμπλουτίσουμε την Εκκλησιαστική μας ζωή με την διδασκαλία τους. Με την συμμετοχή μας δε στην Θεία Λατρεία, την Θεία Ευχαριστία, την Ιερωσύνη, -την οποία με τόση πιστότητα και δύναμη λόγου και σοφίας οι Τρεις Ιεράρχες υπηρέτησαν-, με τα αθάνατα κείμενά τους και με την σοφή ποιμαντορία τους και το ιερό, χριστοκεντρικό παράδειγμά τους, μας χειραγωγούν και μας ενισχύουν στην καθημερινή μας πάλη εναντίον της αμαρτίας και του πονηρού.

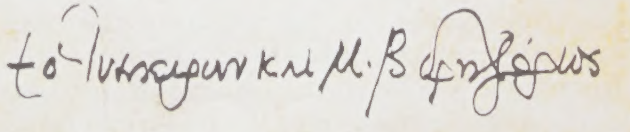
Μέσα στα πλαίσια των τιμητικών εορτασμών για τους Τρεις Ιεράρχες, και σαν ιερό μνημόσυνο για την διαχρονική προσφορά τους προς την Εκκλησία, την Θεολογία και την εμβάθυνση του ανθρωπίνου Γένους στο Μήνυμα του Ιερού Ευαγγελίου της εν Χριστώ σωτηρίας, συνεχίζουμε με ταπείνωση και υπομονή την ζωή μας σε τούτη την Βιβλικήν Επαρχία του Οικουμενικού Θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, διακονία την οποίαν οι μεγάλοι αυτοί Άγιοι Γρηγόριος ο Θεολόγος και Ιωάννης ο Χρυσόστομος και ο Μέγας Βασίλειος, θεοπρεπώς εδογμάτισαν και τα ήθη των ανθρώπων κατεκόσμησαν

Μέσα στα πλαίσια και το πνεύμα του εορτασμού των Γραμμάτων, και με την έμπνευση και τον φωτισμό των Τριών Ιεραρχών, ζητούμε την συμπαράσταση και την προσευχή σας εις την προσπάθειά μας να ιδρύσουμε Ημερήσιο Ελληνορθόδοξο Σχολείο Μέσης Παιδείας, στο Βόρειο Λονδίνο, όπως εκείνα που έχουν οι Αγγλικανοί, οι Ρωμαιοκαθολικοί, οι Μεθοδιστές, οι Ιουδαίοι και οι Μουσουλμάνοι σ' αυτήν τη χώρα. Μόνο με την δική σας προσευχή και με το δικό σας ενεργούμενον και έμπρακτον ενδιαφέρον, θα μπορέσουμε να πραγματοποιήσουμε τούτο το ιερό όνειρο για την καλύτερη εκπαίδευση των παιδιών μας, για την οποίαν οι Μεγάλοι αυτοί Πατέρες της Εκκλησίας εργάστηκαν με συνέπεια και σοφία. Θέλω, επίσης, να μνημονεύσω την προσπάθειά μας για να ιδρύσουμε ένα Γυναικείο Μοναστήρι στην περιοχή του Μείζονος Λονδίνου, παράλληλα προς την Ιερά Μονή του Αγίου Ιωάννου Βαπτιστή του Essex, την οποία ίδρυσε ο αείμνηστος Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, και η οποία με επιτυχία συνεχίζει την μεγάλη προσφορά της για την πνευματική οικοδομή των πιστών, με επικεφαλής τον Ηγούμενο Κύριλλον και τους συμμοναστές του, άνδρες και γυναίκες.

Αντλώντας από τον θησαυρό της ποιμαντικής επιστήμης και της αγίας ζωής των Τριών Ιεραρχών θέλω να υπενθυμίσω και πατρικά να τονίσω ότι κάθε Ορθόδοξη Κοινότητα της Αρχιεπισκοπής μας, πρέπει να φιλοδοξεί να γίνει ένα πνευματικό φυτώριο το οποίο να καλλιεργεί την Θεία Λατρεία, την Θεολογική και Εκκλησιαστική Παιδεία, την ψαλμωδία, την αδιάλειπτη προσευχή, τη μετάνοια και την συγγνώμη, την απλότητα και την ταπεινοφροσύνη, τον ιερόν εθελοντισμόν, την φιλανθρωπία, την προστασία της Νεολαίας και της τρίτης ηλικίας. Οι Τρεις Ιεράρχες ήταν φορείς μεγάλου χριστιανικού πολιτισμού και έτρεφαν βαθείαν αγάπην προς τους ανθρώπους, ιδιαίτερα τους νέους, τους φτωχούς, τους αμαρτωλούς και τους αδυνάτους. Διαποτισμένοι από το πνεύμα του Ιερού Ευαγγελίου, αγκάλιασαν τον άνθρωπο σαν "εικόνα του Θεού του αοράτου" και έδειξαν μεγάλο σεβασμό προς την οικογένεια, την παιδεία, την δικαιοσύνη και την μετάδοση της ορθόδοξης πίστης, της οποίας υπήρξαν αληθινά μέγιστοι φωστήρες και Οικουμενικοί Διδάσκαλοι, πρόμαχοι της αγίας ημών Εκκλησίας και θεοφώτιστοι Κήρυκες του θείου λόγου.

Με αυτές τις σκέψεις σας χαιρετίζω εγκάρδια και προσεύχομαι όπως οι Τρεις Ιεράρχες κατευθύνουν τα διαβήματά μας, ενισχύουν, κλήρον και λαόν, ώστε να μένουμε πιστοί στην Ορθόδοξή μας παράδοση και με ενθουσιασμό να μελετούμε τα σοφά και αθάνατα διδάγματά τους, και διατελώ μετά θερμών ευχών και της εν Κυρίω αγάπης και τιμής.

Λονδίνο, 30 Ιανουαρίου 2012

Ο Αρχιεπίσκοπος Θυατείρων
και Μεγάλης Βρετανίας Γρηγόριος

ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΗΣ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗΣ

του π. Σάββα-Δαυίδ Βασιλειάδη

Η Εξομολόγηση αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό μυστήριο της Ορθοδόξου Χριστιανικής Πίστεως. Συνιστά μία πραγματική συνδιαλλαγή ανάμεσα στον άνθρωπο -ως δημιούργημα- και στον Θεό -ως Δημιουργό-, με στόχο την, από τον Θεό και μόνο, πλήρη άφεση των αμαρτιών του ανθρώπου, την κάθαρση, και την εκ νέου τροχοδρόμηση και ευθυγράμμιση του θελήματος, των σκοπών και της πορείας του ανθρώπου προς την οδό της Σωτηρίας. Η ειλικρινής μετάνοια και η κατάθεση του βάρους των ανομημάτων στην πολυεύσπλαχνη Θεία Δικαιοσύνη, μέσω του Πνευματικού, έλκει τη χάρη του Θεού όπως αναφέρει ο Απόστολος Ιωάννης «Ἐάν ὁμολογῶμεν τάς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστι καί δίκαιος, ἵνα ἀφῇ ἡμῖν τάς ἁμαρτίας καί καθαρίσῃ ἡμᾶς ἀπό πάσης ἀδικίας» (Α΄ Ἰωάν. 1,9).

Η Εξομολόγηση, ως μυστήριο, ως πρακτική δυνατότητα του ανθρώπου να καθαρίζει τον ρύπο της ψυχής του, αποτελεί κληρονομιά που άφησε ο ίδιος ο Χριστός στους μαθητές Του, την οποία και εκείνοι με τη σειρά τους, μέσω της Ιερωσύνης, κληροδότησαν στην ανθρωπότητα και στις επόμενες γενεές. «Καθώς ἀπέσταλκέ με ὁ πατήρ, κἀγώ πέμπω ὑμᾶς. Καί τοῦτο εἰπών ἐνεφύσησε καί λέγει αὐτοῖς• λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον• Ἄν τινων ἀφῆτε τάς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς• Ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται» (Ἰωάν. 20,21-23).

Ο Πνευματικός, ως κληρονόμος αυτής της χάρης, λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος μεταξύ του ανθρώπου και του Θεού. Είναι το «αυτί» του Θεού όταν πρόκειται για την Εξομολόγηση, αλλά και το «στόμα» του Θεού, όταν πρόκειται για τη συμβουλευτική. Δεν αποτελεί, όμως, σε καμία περίπτωση, τον τελικό αποδέκτη των Εξομολογήσεων, ο οποίος είναι πάντα ο ίδιος ο Πολυεύσπλαχνος και Ελεήμων Θεός. Ο ρόλος του Ιερέως είναι σαφής και διακριτός. Ο Πνευματικός δεν εξομολογεί βάσει της αγιότητός του αλλά βάσει της κληρονομημένης χάρης εκ της Ιερωσύνης, και ως μεσάζων μεταξύ Θεού και ανθρώπου. Έτσι ακριβώς και ο Πνευματικός, εξομολογείται σε άλλον Πνευματικό τις δικές του αμαρτίες. Κανείς εξ' άλλου δεν θα μπορούσε να συγχωρήσει τις αμαρτίες των ανθρώπων εκτός από τον ίδιο τον Δημιουργό που τόσο αγαπά το δημιούργημά Του. «Τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰ μή εἷς ὁ Θεός;» (Μάρκ. 2,7). Ο ίδιος ο Χριστός περιγράφει, μεταξύ άλλων, την εξουσία Του για την άφεση των αμαρτιών, ως δώρο του Θεού προς τον μεταπτωτικό άνθρωπο. «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τούς συντετριμμένους τήν καρδίαν, κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καί τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρῦξαι ἐνιαυτόν Κυρίου δεκτόν» (Λουκ. 4,18-19).

Αποκαλύπτοντας ο Ιησούς στους Φαρισαίους και στους δύσπιστους ή άπιστους της εποχής πως έχει την εξουσία να συγχωρεί και να εξαλείφει τις ανθρώπινες αδυναμίες, τα λάθη, τα πάθη και τις αμαρτίες, τους φέρνει μπροστά από ένα μεγάλο και θαυμαστό μέσα στην ολότητά του, δίλημμα: «Καὶ ἰδών ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν εἶπεν· Ἵνα τί ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, ἔγειρε καὶ περιπάτει; Ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας» (Ματθ. 9,5-6). Τί είναι λοιπόν πιο εύκολο για τον Χριστό, να εγείρει τον κατάκοιτο ή να συγχωρέσει τις αμαρτίες του ανθρώπου; Η απάντηση δεν είναι εύκολη. Δεν είναι εύκολη γιατί όσο θαυμαστό είναι για ένα σώμα ταλαιπωρημένο, μια φύση ασθενούσα και κατάκοιτη, να εγερθεί ως να μην έπασχε ποτέ, άλλο τόσο θαυμάσιο και μοναδικό είναι να «απολυμανθεί» μία ψυχή από τα πάθη, τις αμαρτίες και τα λάθη. Πρόκειται λοιπόν για ένα θαύμα.

Το μεγαλείο του θαύματος της Εξομολόγησης έγκειται στο γεγονός ότι ο άνθρωπος μπορεί να το προκαλέσει. Μπορεί να «παρακινήσει» τον Θεό για την άφεση των αμαρτιών του. Ο άνθρωπος, μετανοώντας ειλικρινά, εξομολογούμενος στον Θεό, μέσω του Πνευματικού, με σπαραγμό καρδίας, ταπείνωση και προσευχή, ζητώντας την χάρη Του για την σωτηρία της ψυχής του, βγαίνει από την Εξομολόγηση καθαρός, «καινός». Τελείται,

μπροστά στα δακρυσμένα του μάτια, ένα θαύμα. Τελείται ένα θαύμα για χάρη του, επειδή μόνον εκείνος το ζήτησε από τον Θεό. Τελείται ένα θαύμα κατ' αποκλειστικότητα.

Απέναντι στον Πνευματικό, πρέπει κανείς να αποφασίσει ότι θα είναι ειλικρινής και απλός. Δεν χρειάζεται άγχος ή ντροπή. Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, έλεγε πως ντροπή είναι οι αμαρτίες, όχι η Εξομολόγηση.

Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, απευθυνόμενος στον αναγνώστη του «Αοράτου Πολέμου», λέγει χαρακτηριστικά για την προετοιμασία πριν την Θεία Κοινωνία, πως ο Θεός, «ἐξ αἰτίας τῆς παντοτινῆς του ἀγάπης καὶ τῆς ἀμετάβλητης ἀγαθότητάς...», «...αὐτὸ μόνον ζητεῖ ἀπὸ ἐσένα: «α΄) νὰ πονέσῃ ἡ καρδιά σου γιὰ τὴν λύπη ποὺ Τοῦ προξένησες, β΄) νὰ μισήσῃς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὴν ἁμαρτία, μικρὴ καὶ μεγάλη, γ΄) νὰ προσφέρῃς ὅλο σου τὸν ἑαυτὸ σὲ Αὐτὸν καὶ νὰ δοθῇς μὲ διάθεσι καὶ καρδιακὴ ἀγάπη πάντοτε καὶ γιὰ κάθε πρᾶγμα στὸ θέλημά Του καὶ στὴν ὑποταγή Του, δ΄) νὰ ἐλπίζῃς καὶ νὰ ἔχῃς σταθερὴ πίστι ὅτι Αὐτὸς θὰ σὲ συγχωρέσῃ, θὰ σὲ καθαρίσῃ καὶ θὰ σὲ φυλάξῃ ἀπὸ ὅλους σου τοὺς ἐχθρούς» (Αγ. Νικοδήμου Αγιορείτου - Αόρατος Πόλεμος - Απόδοση στη νέα Ελληνική: Ιερομόναχος Βενέδικτος, Έκδοση Συνοδείας Σπυρίδωνος Ιερομονάχου, Νέα Σκήτη, Άγιον Όρος, σ.134).

Η αγάπη είναι το άλφα και το ωμέγα της Ορθόδοξης Πίστης και κατ' επέκταση, της Εξομολόγησης. Αν δεν αγαπά κανείς τον αδελφό του που τον βλέπει, πώς μπορεί να αγαπά τον Θεό που δεν τον βλέπει, ρωτά ο Απόστολος Ιωάννης: «Ἐάν τις εἴπῃ ὅτι ἀγαπῶ τόν Θεόν, καί τόν ἀδελφόν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστίν• ὁ γάρ μή ἀγαπῶν τόν ἀδελφόν ὅν ἑώρακε, τόν Θεόν ὅν οὐχ ἑώρακε πῶς δύναται ἀγαπᾶν; Καί ταύτην τήν ἐντολήν ἔχομεν ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τόν Θεόν ἀγαπᾷ καί τόν ἀδελφόν αὐτοῦ» (Α΄ Ιωάν. 4,20-21).

Για να αγαπήσει ο άνθρωπος τον πλησίον του πρέπει να αγαπά ειλικρινά τον Θεό αλλά και τον εαυτό του. Όταν δεν αγαπά τον πλησίον του σημαίνει πως ούτε τον εαυτό του ξέρει να αγαπά, αλλά ούτε και τον Θεό. «Ὁ δέ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ• ἀγαπήσεις Κύριον τόν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καί ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ καί ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. Αὕτη ἐστί πρώτη καί μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δέ ὁμοία αὐτῇ• ἀγαπήσεις τόν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἐν ταύταις ταῖς ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καί οἱ προφῆται κρέμανται» (Ματθ. 22,37-40). Η αγάπη είναι για όλους. Δεν είναι ένα συναίσθημα που μοιράζεται κατ' επιλογή. Πρέπει να απευθύνεται στον Θεό, στον εαυτό και στον συνάνθρωπο. Όταν αυτό δεν συμβαίνει, όταν ένας κρίκος της αλυσίδας σπάσει, η αγάπη κατακρημνίζεται, καταποντίζεται, αλλάζει πρόσωπο και μετατρέπεται σε απάτη.

Βασικό στοιχείο, το οποίο πρέπει ο άνθρωπος να ενθυμείται πάντα, και το οποίο είναι απαραίτητο για την, κατά το δυνατόν, ορθή Εξομολόγηση είναι πως κανένας άνθρωπος δεν είναι αλάνθαστος. Όπως αναφέρει και ο Απόστολος Ιωάννης: «Ἐάν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτούς πλανῶμεν καί ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν» (Α΄ Ιωάν. 1,8). Όλοι οι άνθρωποι έχουν αμαρτίες να εξομολογηθούν. Άλλοι λιγότερο βαριές και άλλοι βαρύτερες. Όποιος πιστεύει πως τα λάθη του είναι ανύπαρκτα ή μικρά πλανάται και βαδίζει σε μονοπάτια αμετανοησίας και διαβολής. Και δεν αρκεί, βέβαια, για τον άνθρωπο να γνωρίζει ποιο είναι το σωστό και ποιο το λάθος. Δεν αρκεί η διάκριση μεταξύ της αμαρτίας και του ορθώς πεπραγμένου. Απαιτείται και η τήρηση και διατήρηση του σωστού. Χρειάζεται πράξη, αγώνας, πίστη, αγάπη, ταπεινότητα αλλά και διάρκεια. «Ὅσοι γάρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καί ἀπολοῦνται• καί ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διά νόμου κριθήσονται. Οὐ γάρ οἱ ἀκροαταί τοῦ νόμου δίκαιοι παρά τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταί τοῦ νόμου δικαιωθήσονται» (Ρωμ. 2,12-13).

Ο ίδιος ο Σταυρός του Ιησού ήταν το βάρος των αμαρτιών των ανθρώπων. Γι' αυτές ήρθε. Τις σήκωσε, σταυρώθηκε και πέθανε πάνω σε αυτές για την σωτηρία του αγαπημένου πλάσματός Του. Και αναστήθηκε για να δείξει πως δεν τελειώνουν όλα εδώ. Αξίζει ο αγώνας για εκείνο το ολόλαμπρο «μετά» της Αναστάσεως.

Έχυσε το Πανάγιο και Ζωηρό Αίμα Του ως Τίμιο Δώρο στον άνθρωπο. Ως ένδειξη πραγματικής αγάπης. Και έδωσε την χάρη μέσα από τους Αποστόλους και αυτοί με τη σειρά τους, μέσα από την Ιερωσύνη, για άφεση των αμαρτιών. Και ο άνθρωπος σήμερα, έχει κληρονομήσει μία τεράστια, ανεκτίμητη περιουσία την οποία δεν μπορεί να συλλογισθεί εύκολα με τις ανθρώπινες αισθήσεις. Η περιουσία αυτή είναι η δυνατότητα της Εξομολόγησης. Διότι ο Χριστός ζητά μόνο ένα δώρο από τον άνθρωπο: τις Αμαρτίες του.

Η ηθική ιδιοσυστασία του ανθρώπου μέσα από τη διαδικασία της συγχώρεσης, ενδυναμώνεται. Ο άνθρωπος όταν συγχωρεί αλλά και όταν ζητά την συγχώρηση, μαθαίνει να καταπολεμά την ροπή προς τα πάθη και την «παρά φύσιν» ζωή. Προάγει το «κατά φύσιν» σε «υπέρ φύσιν» οδηγούμενος στην «καθ' ομοίωση» τελείωσή του. Θεραπεύει το τοξικό μίσος με την αγάπη, την άνοη αμαρτωλότητα με την μετάνοια, πορεύεται από τον θάνατο προς την Ανάσταση.

Χειροτονία εις Πρεσβύτερον του Διακόνου Σάββα Βασιλειάδη
Χειροτονητήριος Λόγος
Δευτέρα, 26 Δεκεμβρίου 2011
(Ιερός Καθεδρικός Ναός της του Θεού Σοφίας, Λονδίνο)

Σεβασμιώτατε Αρχιεπίσκοπε Θυατείρων κ. Γρηγόριε,

Πανοσιολογιώτατε Προϊστάμενε του περικαλλούς και ιστορικού τούτου Ναού, πατέρα Θεωνά,

Σεβαστόν Ιερατείον, Αγαπητοί πατέρες και αδελφοί εν Χριστώ,

Αξιότιμη κα. Πρόεδρε της Εκκλησιαστικής Επιτροπής, κα Αναστασία Πρωτόπαπα

και λοιπά Μέλη της Εκκλησιαστικής Επιτροπής,

Ευσεβέστατε Λαέ του Θεού.

Αυτήν την μεγάλη ημέρα που εορτάζεται από την Ορθοδοξία η Σύναξις της Υπεραγίας Θεοτόκου, της μητέρας του Θεού, και μίαν ημέρα μετά τα Άγια Χριστούγεννα, η ελαχιστότητά μου καλείται να δεχθεί τον δεύτερο βαθμό της Ιερωσύνης με αυξημένα τα συναισθήματα του φόβου του Θεού αλλά και της χαράς και του δέους που με κατακλύζουν ενώπιον της χειροτονίας μου. Καλούμαι να υπηρετήσω ως Πρεσβύτερος την Βιβλική Αρχιεπισκοπή Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας και συγκεκριμένα τον Ιστορικό αυτό Ναό της του Θεού Σοφίας. Αισθάνομαι βαθειά ευγνωμοσύνη για αυτή την τιμή και αποδέχομαι ταπεινά την ευθύνη να ενδυθώ την στολή του Πρεσβυτέρου.

Δεν παύω όμως να νοιώθω το τεράστιο βάρος της ευθύνης προκειμένου να είμαι πάντοτε άξιος για την τιμή αυτή. Αυτό που επιθυμώ ολόψυχα και εύχομαι αυτή τη μεγάλη ώρα, είναι να καταφέρω, με τη βοήθεια του Θεού, να υπηρετώ αδιάλειπτα τις ορθόδοξες αξίες που πιστεύω ακράδαντα, με όλη τη διάνοια και την καρδιά μου. Για να μπορέσω έτσι να φανώ αντάξιος των προσδοκιών σας και της εμπιστοσύνης σας. Να μπορέσω να γίνω Λειτουργός του Ιησού, Πρεσβύτερος της Εκκλησίας Του και ο ταπεινός δούλος Του, αλλά και υπηρέτης των πιστών.

Για να προσφέρω ταπεινά αυτήν την υπηρεσία είμαι σήμερα ενώπιόν Σας, και οφείλω σε Εσάς Σεβασμιώτατε απέραντη ευγνωμοσύνη, όχι μόνο επειδή υιοθετήσατε την ασθενή κλήση μου και με χειροτονήσατε Διάκονο, αλλά και επειδή με καθοδηγήσατε κατά την περίοδο της Διακονίας μου, και μου δείξατε πως πρέπει να ζει και να υπηρετεί ένας κληρικός. Αυτό το μεγάλο υπούργημα της Ιερωσύνης το οποίο στα μάτια μου φάνταζε και φαντάζει Γολγοθάς, θωρώ διαρκώς να επιτελείτε Εσείς με ανείπωτη ευλάβεια και αφοσίωση και μου δίνετε έτσι τα φώτα και το παράδειγμα που έχω ανάγκη. Εσείς, Σεβασμιώτατε, με πατρική στοργή και αγάπη αγκαλιάσατε εμένα και την σύζυγό μου Ναταλία, και με την ευλογία σας με χειροτονήσατε Διάκονο και σήμερα θα με χειροτονήσετε σε Πρεσβύτερο. Μας συμπαρασταθήκατε, σαν πραγματικός πατέρας, και είδα πολλές φορές με τα μάτια μου να γίνεστε θυσία για όλους τους κληρικούς που σας υπηρετούν. Είχα την χαρά και την ευλογία να βρίσκομαι στο πλάι σας στην Αγία Αρχιεπισκοπή Θυατείρων συνεργαζόμενος μαζί σας επί μακρόν. Εκ του σύνεγγυς, αισθάνομαι ότι γνώρισα έναν πραγματικό Απόστολο του Χριστού και θα παραδειγματίζομαι πάντοτε από την βαθειά σας αφοσίωση στην Εκκλησία Του.

Θέλω, σε αυτό το σημείο, να ευχαριστήσω πάρα πολύ τον Ιερατικώς Προϊστάμενο του Ιερού Καθεδρικού Ναού της Αγίας Σοφίας, τον Πανοσιολογιώτατο Αρχιμανδρίτη π. Θεωνά. Είχα την ιδιαίτερη τιμή, την πρώτη μου Μεγάλη Εβδομάδα σαν κληρικός, να την διανύσω Εκκλησιαστικά με τον π. Θεωνά σε αυτόν τον Θαυμαστό Ιερό Ναό. Ο π.

Θεωνάς, σαν Πνευματικός μου πατέρας, όχι μόνο με καθοδήγησε με την πραότητα και την γλυκύτητά του, που όλοι γνωρίζετε, στην σωστή πράξη των Ακολουθιών και των Λειτουργιών αυτής της δύσκολης περιόδου, αλλά με έκανε και να αισθανθώ την πραγματική αξία της συμμετοχής του Κληρικού στα θεία Πάθη και στην Ανάσταση του Κυρίου. Με πήρε από το χέρι, σαν σε ένα κινηματογραφικό έργο, σε ένα ταξίδι στο χρόνο και μου έδειξε σαν έμπειρος ξεναγός, όλη τη ζωή του Ιησού από τον Μυστικό Δείπνο μέχρι και την Ανάσταση Του. Από τότε, συμπεριλαμβανομένων αρκετών Κυριακών που βρεθήκαμε μαζί σε αυτόν τον Ναό μέχρι σήμερα, αισθάνομαι να γεννήθηκε μια αμοιβαία εμπιστοσύνη και ιερή αγάπη πατρός και υιού. Για αυτήν την εμπιστοσύνη του και για την αγάπη του, τον ευγνωμονώ απείρως και του υπόσχομαι ότι θα προσπαθώ πάντα να φανώ αντάξιος των προσδοκιών του.

Ευχαριστώ επίσης, από καρδίας, τους Πνευματικούς μου, εν Αθήναις, Πατέρες, τον Πανοσιολογιώτατο Αρχιμανδρίτη π.Εφραίμ τον Σιμωνοπετρίτη, τον Πανοσιολογιώτατο Αρχιμανδρίτη π.Δημήτριο Καλημέρη και τον Αιδεσιμολογιώτατο Πρεσβύτερο Πατέρα Γρηγόριο Χαρίτο, οι οποίοι με στήριξαν στα πρώτα μου βήματα στην Ιερωσύνη, από τα σπάργανα της απόφασής μου, μέχρι και σήμερα, και πάντα θα προσπαθώ να τους κάνω υπερήφανους.

Ευχαριστώ ακόμη τους Ιερείς και Διακόνους της Ιεράς μας Αρχιεπισκοπής και ιδίως όσους είχα την τιμή να βρεθώ δίπλα τους ως διάκονος, καθώς με το παράδειγμά τους και την αφοσίωσή τους στο έργο της Εκκλησίας και του Αρχιεπισκόπου μας, με δίδαξαν πολλαχώς.

Οφείλω πολλές ευχαριστίες και ιδιαίτερη ευγνωμοσύνη στην Πρόεδρο της Εκκλησιαστικής Επιτροπής του Ιερού Καθεδρικού Ναού της του Θεού Σοφίας κα Αναστασία Πρωτόπαπα και την δίδυμη αδελφή της κα Γεωργία Chazan, καθώς και όλα τα Μέλη της Επιτροπής τους Κυρίους Ιάκωβο Στυλιανό, Τζων Σουγλίδη, Μαρκ Ραχοβίδη, Αναστάσιο Φαφαλιό και Δημήτριο Χορν, για την εμπιστοσύνη που έδειξαν στο πρόσωπό μου και για την μεγάλη αγάπη και ζεστασιά με την οποία περιβάλλουν σήμερα εμένα και τη σύζυγό μου. Εκτιμώ ιδιαίτερα το έργο τους και την αγάπη τους για την Αγία Σοφία και υπόσχομαι να φανώ αντάξιος των προσδοκιών τους.

Ευχαριστώ και μνημονεύω αδιαλείπτως τον κεκοιμημένο παππού μου Σάββα, τον πατέρα της μητέρας μου, του οποίου η φιλάνθρωπη ζωή, το ταπεινό φρόνημα και η καλωσύνη υπήρξαν παραδειγματικά. Ακόμη και η στιγμή που άφησε αυτόν τον κόσμο, ήταν ένδοξη, γεμάτη αγάπη Χριστού και εκείνη την άγια στιγμή του υποσχέθηκα να γίνω Ιερέας του Υψίστου και να τιμήσω το όνομά του και το όνομα του Αγίου Σάββα του Ηγιασμένου, το οποίο έχω την τιμή να φέρω.

Για το τέλος, άφησα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τις δύο πιο σημαντικές γυναίκες της ζωής μου, όχι από παράλειψη, αλλά λόγω της ιδιαιτερότητας αυτής της ευγνωμοσύνης μου προς τα πρόσωπά τους.

Η πρώτη, αποτελεί τη σημερινή μου οικογένεια και το μέλλον μου. Πρόκειται για τη σύζυγό μου Ναταλία Κυριακίδου, η οποία υπήρξε και συνεχίζει να αποτελεί τον άνθρωπό μου, το στήριγμά μου, το πρόσωπο που εμπιστεύομαι, τον άνθρωπο που επέλεξα να ζήσω μαζί του την υπόλοιπη ζωή μου. Την ευχαριστώ γιατί, όχι μόνο συνετάχθη στο πλευρό μου σε κάθε μου απόφαση μέχρι σήμερα, αλλά και επειδή πάντοτε με στήριζε σε κάθε μου αγώνα. Και αυτό περιμένει κανείς από την αγαπημένη του σύζυγο, να είναι η δεύτερη καρδιά που χτυπά μέσα στο στήθος του. Η αγάπη μου γι' αυτήν είναι βαθειά και άπειρη.

Η άλλη γυναίκα της ζωής μου δεν είναι άλλη από την μητέρα μου Μαρία Βασιλειάδου. Αποτελεί την οικογένειά μου παιδιόθεν μέχρις του αιώνος. Είναι ο άνθρωπος που μας έφερε στον κόσμο μαζί με τον δίδυμο αδελφό μου π. Παύλο Γρηγορίου, αλλά και αυτός που μας δίδαξε ποιος έφτιαξε τον κόσμο, όχι μόνο με την ιδιότητα του Θεολόγου ή του Ιατρού ή του Καθηγητού Πανεπιστημίου, αλλά με την ιδιότητα του αγαθού, Θεοσεβούμενου και ταπεινού ανθρώπου που ξέρει να αγαπά. Είναι ο άνθρωπος που με έμαθε πως υπάρχει Θεός. Είναι ο άνθρωπος που οι πράξεις του και οι συμβουλές του μου άφηναν πάντα ένα άρωμα της ύπαρξης του Θεού. Είναι ο άνθρωπος που χάραξε τον δρόμο τον οποίο ακολούθησα για να βρεθώ σήμερα εδώ ενώπιον του αγίου Θυσιαστηρίου και της επικείμενης εις Πρεσβύτερον Χειροτονίας μου από την Σεπτή Δεξιά σας.

Σίγουρα υπάρχουν και πολλοί άλλοι άνθρωποι οι οποίοι με ποικίλους τρόπους και με μεγάλη αγάπη επέδρασαν σε αυτήν μου την πορεία, τους οποίους αδυνατώ χάριν χρόνου να αναφέρω σήμερα αλλά ευχαριστώ εγκαρδίως και ευγνωμονώ εις το διηνεκές.

Ζητώ σήμερα από όλους εσάς που βρίσκεστε εδώ, αλλά και από όλους εκείνους που βρίσκονται νοερά κοντά μου αυτήν την ώρα, την ευχή και την προσευχή σας ώστε, την ημέρα που ο Θεός θα αποφασίσει να φύγω από αυτή τη γη, να μπορέσω να Του επιστρέψω, τίμια και καθαρά, τα Άμφια τα οποία εκείνος μου δάνεισε για να Τον υπηρετώ. Με τον τρόπο αυτό επιθυμώ να δικαιώσω την εμπιστοσύνη του Αρχιεπισκόπου μας, και τις προσδοκίες όλων εσάς που βρίσκεστε σήμερα εδώ, στη μεγάλη αυτή στιγμή της ζωής μου.

Σήμερα, προ του Ιερού Θυσιαστηρίου και εν όψει της φοβερής στιγμής της εις Πρεσβύτερον Χειροτονίας μου, πλήρης φόβου Θεού, επιθυμώ, πριν παραδοθώ με τιμή και συγκίνηση, στην Σεπτή σας Δεξιά, να κλείσω προσευχόμενος με την ευχή των Ωρών: «Ὁ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς προσκυνούμενος καὶ δοξαζόμενος Χριστὸς ὁ Θεός, ὁ μακρόθυμος, ὁ πολυέλεος, ὁ πολυεύσπλαγχνος, ὁ τοὺς δικαίους ἀγαπῶν καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐλεῶν, ὁ πάντας καλῶν πρὸς σωτηρίαν διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, αὐτὸς Κύριε, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τὰς ἐντεύξεις καὶ ἴθυνον τὴν ζωὴν ἡμῶν πρὸς τὰς ἐντολάς σου». Αμήν.

Η ΝΗΣΤΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΡΙΩΔΙΟ

Αρχιμ. Ραφαήλ Παβούρη

Ομιλία στο Συνέδριο Βοηθητικών Αδελφοτήτων Κυριών & Δεσποινίδων
Wood Green, Sunday, Κυριακή 1η Απριλίου

Στην ζωή της Εκκλησίας ο χρόνος προσλαμβάνει διαφορετικό νόημα. Για τον προσευχόμενο και μετανοούντα χριστιανό, ο χρόνος δεν είναι απλώς μια διαδοχή ημερών, μηνών και ετών αλλά μιά πορεία, μια συνεχώς εμβαθυνόμενη σχέση με τον Ζώντα Χριστό.

Αυτή την πορεία την πλουτίζει και την διευκολύνει η Εκκλησία με την διαδοχή των εορτών και την εναλλαγή πανηγύρεων και νηστειών κατά το λειτουργικό έτος. Ζωή χωρίς γιορτή, λέει ο ιερός Χρυσόστομος είναι μακρύς δρόμος χωρίς κατάλυμμα να ξαποστάσεις. Αλλά και πάλι χωρίς προηγούμενο αγώνα και νηστεία κανείς δεν θα μπορέσει να γιορτάσει.

Ίσως η ωραιότερη περίοδος του λειτουργικου έτους, είναι αυτή της Μ. Τεσσαρακοστής που διανύουμε. Αυτή είναι μεν η κατ' εξοχήν περίοδος νηστείας αλλά ταυτόχρονα είναι 'φαιδρά' και πρόξενος χαράς. Δεν οδηγεί μόνο στο Πάσχα, την εορτή των εορτών, αλλά είναι και η ίδια χαρμόσυνη στην ουσία της αφού η κατα Θεόν λύπη που φέρνει η αληθινή μετάνοια είναι η μητέρα της ελπίδας και της αληθινής και αδιατάρακτης χαράς.

Στην Αγία Περίοδο της Μ. Τεσσαρακοστής η Εκκλησία μας μάς ζητά να νηστεύσουμε και μας εξηγεί το γιατί και το πώς στο υπέροχο βιβλίο που διαβάζεται από την Κυριακή του Τελώνου και του Φαρισαίου μέχρι και το Μ. Σάββατο, το Τριώδιον.

Πολύ σοφά το Τριώδιο ανοίγει με την Κυριακή του Τελώνου και του Φαρισαίου, την πρώτη από τις τέσσερεις Κυριακές τις προετοιμασίας για την Μ. Τεσσαρακοστή, τότε που ψάλλουμε: 'Φαρισαίου φύγωμεν υψηγορίαν και Τελώνου μάθωμεν το ταπεινόν εν στεναγμοίς'. Η νηστεία που θα ακολουθήσει δεν θα ωφελήσει σε τίποτε χωρίς ταπεινό φρόνημα αλλά και ο σκοπός της δεν είναι άλλος από την απόκτηση ταπεινώσεως.

Επίσης σοφά η τελευταία προπαρασκευαστική Κυριακή πρίν την Νηστεία, αυτή της Τυρινής, έχει ως θέμα της την ανάμνηση της εξώσεώς μας από τον Παράδεισο. Λόγω ανυπακοής και 'ακρασίας' γευτήκαμε τον καρπό και χάσαμε τον Παράδεισο και μαζί μ' αυτόν την ζωή. Με υπακοή, 'εγκράτεια' και νηστεία θα τον ξαναβρούμε και θα ζήσουμε. Οι προπάτορες έφαγαν από τον καρπό του ξύλου του καλού και του κακού και γεύτηκαν την πίκρα της γνώσεως του κακού. Εμείς καλούμεθα να φάμε από το ξύλο του δέντρου της Ζωής, πού είναι ο Τίμιος Σταυρός και να γευτούμε την χαρά της Αναστάσεως.

Η Μ. Τεσσαροκοστή, δεν είναι άλλο παρά αυτό το ταξείδι της επιστροφής στον Παραδείσο τον αληθινό πού είναι ο Ίδιος ο Χριστός. Ο Αδάμ δεν νήστευσε και τον έχασε. Εμείς ας νηστεύσουμε να Τον κερδίσουμε.

Μή νηστεύσαντες κατ' εντολήν τού Κτίσαντος, από του φυτού της γνώσεως οι Πρωτόπλαστοι, τον εκ της παρακοής θάνατον εκαρπώσαντο, του δε ξύλου της ζωής, και του Παραδείσου της τρυφής απεξενώθησαν. Διό νηστεύσωμεν πιστοί, από τροφών φθειρομένων, και παθών ολεθρίων, ίνα την εκ του θείου Σταυρού ζωήν τρυγήσωμεν, και συν τω ευγνώμονι Ληστή, προς την αρχαίαν επανέλθωμεν πατρίδα, κομιζόμενοι παρά Χριστού του Θεού το μέγα έλεος. (Τριώδιον)

Μικρή Ιστορική Αναδρομή

Στην αρχαία Εκκλησία η προ του Πάσχα νηστεία περιοριζόταν σε μια ή δύο ημέρες και συνίστατο σε τελεία αποχή από φαγητό και ποτό. Αργότερα επεκτάθηκε σε μία εβδομάδα και τέλος έλαβε την μορφή των Σαράντα ημερών κατά το παράδειγμα της νηστείας του Κυρίου αλλά και τα Παλαιοδιαθηκικά ανάλογα (νηστεία του Μωϋσέως στο Σινά κλπ). Κατά κύριο λόγο η Νηστεία της Μ. Τεσσαρακοστής αποσκοπούσε στην προετοιμασία των Κατηχουμένων, οι οποίοι βαπτίζονταν το βραδυ του Μ. Σαββάτου. Σταδιακά, όμως επεκτάθηκε και στους ήδη πιστούς οι οποίοι συμμετείχαν με τον τρόπο αυτό στον αγώνα των Κατηχουμένων και οφελούντο και οι ίδιοι. Άλλωστε και εμείς οι βάπτισμένοι με τον ένα ή τον αλλο τρόπο λερώσαμε τον χιτώνα του βαπτίσματος και έχουμε όλοι ανάγκη του λουτρού της καθάρσεως.

Με την θεσμοθέτηση της Μ. Τεσσαρακοστής (βλέπε 69ο κανόνα των Αγ. Αποστόλων) η Εκκλησία μας μάς καλεί να αφιερώσουμε όλη τη ζωή μας στον Χριστό αρχίζοντας με την αφίερωση των 40 ημέρων που είναι το ένα δέκατο του έτους, δίνοντας δηλαδή την δεκάτη του χρόνου (δεκάτη/tithe).

Όπως είναι γνωστό, η Νηστεία της Μ. Τεσσαρακοστής συνίσταται στη αποχή κρέατος, ψαριού, γαλακτομικών, οίνου και ελαίου εκτός Σαββάτου και Κυριακής οπόταν οίνος και έλαιον επιτρέπονται. Εξαιρούνται οι εορτές του Ευαγγελισμού και των Βαΐων κατά τις οποίες γίνεται κατάλυση ιχθύος. Κατ' ακρίβειαν, τη Μ. Τεσσαρακοστή επιτρέπεται μόνο ένα πολύ λιτό γεύμα κάθε ημέρα. Βεβαίως το είδος και η ποσότητα του φαγητού εξαρτώνται και από τις σωματικές και πνευματικές δυνατότητες του πιστού καθώς και από τις συνθήκες στις οποίες ζεί. Για το λόγο αυτό είναι ασφαλέστερο κανείς να συμβουλεύεται έμπειρο

πνευματικό.

Νόημα και Σκοπός της Εκκλησιαστικής νηστείας

Για να κατανοήσουμε τον χαρακτήρα και τον σκοπό της νηστείας της Εκκλησίας πρέπει να θυμηθούμε τι διδάσκει η πείρα των αγίων για την πτώση και την σωτηρία μας.

Η πτώση μας από τον Παράδεισο έγινε λόγω υπερηφανείας, ανυπακοής, και απειρίας. Ο Αδάμ και η Εύα θέλησαν να γευτούν το μόνο καρπό που ο Θεός δεν έδωσε ευλογία να φάγουν. Και δεν έδωσε ευλογία, όχι γιατί δεν ήθελε να τον γευτούν αλλά γιατί οι πρωτόπλαστοι δεν ήσαν έτοιμοι για αυτό. Έπρεπε πρώτα να ωριμάσουν, να αποκτήσουν τις κατάλληλες αισθήσεις και τότε να μετάσχουν σε αυτόν χωρίς να βλαφτούν. Αυτοί θέλησαν να γίνουν θεοί χωρίς να ασκηθούν στην αγάπη και την εμπιστοσύνη. Παρήκουσαν και γεύτηκαν τον καρπό του να κάνεις κάτι χωρίς ευλογία. Έχασαν την χάρη και γεύτηκαν τον θάνατο.

Η Εκκλησία, όμως, που είναι το Σώμα του Αναστάντος Χριστού, έχει και δίδει το αντίδοτο του θανάτου: την ζωοποιό, φωτιστική, αγιαστική και θεοποιό χάρη του Τριαδικού Θεού. Αν θελήσουμε και ακολουθήσουμε τον δρόμο του Χριστού, αυτή η Χάρις θα μας καθαρίσει, θα μας φωτίσει και θα μας αγιάσει στο βαθμό που θα τηρήσουμε τις εντολές Του.

Η πτώση, δηλαδή η αποκοπή μας απο την κοινωνία με τον Θεό, μας στέρησε τον συνεχή αγιασμό, την πνευματική υγεία που δίνει η συμμετοχή στη ζωή Του και μας έκανε πνευματικά και σωματικά αρρώστους. Η ύπαρξή μας έγινε ατομιστική καθώς υποδουλώθηκε στα πάθη της υπερηφανείας, κενοδοξίας, φιληδονίας, φιλαργυρίας, γαστριμαργίας κλπ. Η Εκκλησία, που είναι ο χώρος προετοιμασίας για την Βασιλεία του Θεού, ως πνευματικό ιατρείο μας θεραπεύει σταδιακά από όλα αυτά, ανάλογα με την προαίρεσή μας και μας καθιστά και πάλι ναούς του Αγίου Πνευματος, συμπολίτες των αγίων και οικείους του Θεού. Αυτός είναι ο απώτερος σκοπός της νηστείας. Μη δίνοντας τροφή στα πάθη, τρέφουμε το πνεύμα μας και κάνουμε χώρο μέσα μας για τη Θεία Χάρη. Οι άγιοι που ακολούθησαν αυτό τον δρόμο αξιώθηκαν της μεγαλύτερης δωρεάς που είναι το να δεί κανείς τον Θεό.

> *Νηστεία τόν Μωσέα, θεόπτην απειργάσατο, Ηλίαν πάλαι, φλογερόν ηνίοχον, τόν Παύλον δέ ψυχή μου, φρικτόν ουρανοδρόμον, διό νηστεύσωμεν εκ κακών, καί εις ύψος απαθείας, καί ημείς αρπαγησόμεθα.*

Η νηστεία βοηθά να καθαριστούμε από τα πάθη και μας κάνει δεκτικότερους της χάριτος του Θεού. Ο αγ. Ιώάννης της Κλίμακος λέει σχετικά:

> ***Εκείνος που περιποιείται την κοιλία του και αγωνίζεται να νικήσει το πνεύμα της πορνείας, ομοιάζει με εκείνον που προσπαθεί να σβήσει μεγάλη φωτιά με λάδι. Όταν θλίβεται η κοιλία, ταπεινούται η καρδία. Όταν όμως δέχεται περιποιήσεις, θεριεύουν και αλαζονεύουν οι λογισμοί.***

Ο Μ. Βασίλειος λέει οτι η αληθής νηστεία εισχωρεί βαθιά στην ψυχή μας και σκοτώνει την αμαρτία με τον ίδιο τρόπο που τα φάρμακα σκοτώνουν τα ιούς των μολυσματικών ασθενειών.

Στο Τριώδιο διαβάζουμε

> *Προκαθάρωμεν εαυτούς, αδελφοί, τη βασιλίδι των αρετών, ιδού γαρ παραγέγονε, πλούτον ημίν αγαθών κομίζουσα, των παθών κατευνάζει τα οιδήματα, και τω Δεσπότη καταλλάττει τους πταίσαντας, διό μετ' ευφροσύνης ταύτην υποδεξώμεθα, βοώντες Χριστώ τω Θεώ, ο αναστάς εκ των νεκρών, ακατακρίτους ημάς διαφύλαξον, δοξολογούντάς σε τον μόνον αναμάρτητον.(Τριώδιον)*

Ο αγ. Ιωάννης ο Κολοβός λέγει

> *Αν ένας βασιλιάς θέλει να κυριεύσει μια εχθρική πόλη, πρώτα της κόβει το νερό και το φαΐ. Με τον τρόπο αυτό οι εχθροί του, εξαντλημένοι από την πείνα, παραδίδονται. Έτσι γίνεται και με τα πάθη της σάρκας. Αν κάποιος ζεί με νηστεία, οι εχθροί του, δηλαδή τα πάθη και οι δαίμονες, εξαντλούνται και φεύγουν από την ψυχή του.*

Για το λόγο αυτό η διαρκής, με μέτρο και διάκριση αλλά και αποφασιστικο αγώνα νηστεία είναι πάντα ωφέλιμη. Όχι μόνο την Σαρακοστή. Με αυτή και οι δαίμονες φεύγουν και ο άγγελός μας συγκινείται και μένει μαζί μας.

> *Πάντα τον χρόνον, η νηστεία ωφέλιμός εστι, τοις αιρουμένοις και ποιούσιν αυτήν, ούτε γαρ επήρεια δαιμόνων, κατατολμά του νηστεύοντος, αλλά και οι φύλακες της ζωής ημών Άγγελοι, φιλοπονώτερον παραμένουσι, τοις διά νηστείας ημίν κεκαθαρμένοις (Τριώδιον)*

Η Ορθόδοξος νηστεία δεν πρέπει να θεωρείται ούτε ένα είδος τιμωρίας του σώματος ούτε απλώς ένας τύπος ασκήσεως για να αποκτήσει κανείς αυτοέλεγχο. Η νήστεια, όπως και γενικά η άσκηση, στην Εκκλησία πρέπει να κατανοείται πρώτα ως μια έκφραση φιλότιμης ευγνωμοσύνης για όσα έκανε και έπαθε ο Χριστός για μας. Ο Γέροντας Παΐσιος έλεγε πως ο Χριστός δεν έχει ανάγκη τους όποιους κόπους μας. Εμείς οφείλουμε να αγωνιζόμαστε φιλότιμα από ευγνωμοσύνη στο Χριστό.

Έπειτα, οι Πατέρες είδαν στην ζωή τους οτι η σωστή νηστεία καταπραΰνει τα πάθη και αδυνατίζει τις εγω-

κεντρικές μας επιθυμίες. Η αυστηρή νηστεία αδυνατίζει το σώμα και μειώνει τις φυσικές μας δυνάμεις. Στην κατάσταση αυτή της μέτριας σωματικής αδυναμίας ταπεινωνόμαστε πιο εύκολα και μαθαίνουμε να μην βασιζόμαστε στις δικές μας δυνάμεις αλλά στην αγάπη και πρόνοια του Θεού.

Συχνά στον Δυτικό χριστιανισμό η περίοδος της εγκρατείας συνδέεται με μια αίσθηση μιζέριας και κατήφειας. Σαν να πρόκειται για μια περίοδο αυτοεπιβαλόμενης στέρησης κάθε χαράς και απόλαυσης, ένος είδος αυτοτιμωρίας. Η Εκκλησία μας δεν μας διδάσκει την νηστεία με αυτόν τον τρόπο αλλά ψάλλει:

> *Υπεράγαθε Λόγε συν τω Πατρί, και τω Πνεύματι κτίσας τα ορατά, ομού και αόρατα, εν αρρήτω, σοφία σου, της φαιδράς Νηστείας, καιρόν διανύσασθαι, εν ειρήνη βαθεία...*
>
> *Ασμένως λαοί, την Νηστείαν ασπασώμεθα, έφθασε γαρ των πνευματικών αγώνων η αρχή... Φαιδρώς εισδεξώμεθα, της Νηστείας την είσοδον πιστοί, και μη σκυθρωπάσωμεν, αλλά νίψωμεν τα πρόσωπα ημών, απαθείας τω ύδατι, ευλογούντες, και υπερυψούντες, Χριστόν εις τους αιώνας.*

Η νηστεία και η όλη η ασκητική παιδεία της Εκκλησίας μας δεν σκοπεύει να σκοτώσει την χαρά αλλά να την αποκαταστήσει μέσα μας. Η χαρά (όχι η παροδική ηδονή που φέρνει οδύνη) είναι ένα από τα δώρα του Αγ. Πνεύματος που όμως δίνεται σε όποιον αγωνίζεται να μάθει να αγαπά. Η αγάπη όμως δεν ταιριάζει με την φιλαυτία, την συνεχή και αποκλειστική μέριμνα για την δική μας απόλαυση. Αυτή την φιλαυτία ζητεί να μειώσει η ασκητική της Εκκλησίας για να μας βοηθήσει να ελευθερωθούμε και έτσι να αγαπήσουμε με τον τρόπο του Χριστού. Αυτό θα μας δώσει όχι μόνο χαρά αλλά και ζωή αιώνιο.

Ο γέροντας Παΐσιος έλεγε οτι οι ασκητές και οι μάρτυρες ένιωθαν μεγάλη χαρά καθώς έπασχαν για τον Χριστό. Ένας τρόπος να ζήσουμε και εμείς με τον τρόπο των Αγίων είναι η νηστεία και η εγκράτεια όχι μόνο την Μ. Τεσσαρακοστή αλλά και με μέτρο σε όλη μας την ζωή. Κατά τον π. Παΐσιο όποιος θυσιάζει τις ανθρώπινες παρηγοριές και ανέσεις ελεύθερα και φιλότιμα για την αγάπη του Χριστού και για να ξεκουράσει τους αδελφούς αυτός θα λάβει ασύγκριτη θεϊκή παρηγοριά και άνεση. Παρόμοια, και ο Αγγλος C. S. Lewis έγραψε: Όποιος ζητεί την άνεση στη ζωή του δεν θα την βρεί ποτέ. Όποιος όμως ζητεί την αλήθεια θα βρεί και άνεση.

Οι καρποί της νηστείας:

Μας συμφιλιώνει με τον Θεό. Όχι ότι ο Θεός μας εχθρεύεται ποτέ. Εμείς, με τα πάθη μας, Τον εχθρευόμαστε. Εκείνος πάντα μας αγαπά. Με την νηστεία και την προσευχή ανακαλύπτουμε και πάλι πόσο μας αγαπά. Μας διδάσκει σχετικά ο Προφήτης Δανιήλ (Κεφ Β' 1-26)

> *Τάδε λέγει Κύριος, Επιστράφητε προς με εξ όλης της καρδίας υμών, εν νηστεία, και εν κλαυθμώ, και εν κοπετώ, και διαρρήξατε τας καρδίας υμών, και μη τα ιμάτια υμών, και επιστράφητε προς Κύριον τον Θεόν υμών, ότι ελεήμων και οικτίρμων εστί, μακρόθυμος και πολυέλεος, και μετανοών επί ταις κακίαις.*

Μας καθαρίζει από τα πάθη

> *Διά νηστείας καθαρθήναι σπεύσωμεν, του ρύπου των πταισμάτων ημών, και δι' ελέους και φιλανθρωπίας, της προς τους πένητας, εισελθείν εις τον νυμφώνα του νυμφίου Χριστού, του παρέχοντος ημίν το μέγα έλεος.Ο της νηστείας θείος καιρός, πάθη εκκαθαίρων ψυχικά, και ψυχικούς πλύνων μώλωπας, ήλθε νυν επέστη, πιστοί συνδράμωμεν, και τούτον φιλοφρόνως υποδεξώμεθα.*

Με την νηστεία η προσευχή διευκολύνεται αφού οι λογισμοί μας συγκεντρώνονται και περιορίζεται η διάσπαση του νου μας. Λέγει ο αγ. Ιωάννης της Κλίμακος: **Ο νους του νηστευτού προσεύχεται καθαρά και προσεκτικά, του δε ακρατούς είναι γεμάτος από ακάθαρτες εικόνες.**

Η δυσκολία και ο κόπος διευκολύνουν την αίσθημα κατανύξεως και καλλιεργούν την μετάνοια.

Πώς πρέπει να νηστεύουμε

Γενικά. Οι Πατέρες, λέγει ο αγ. Ιωάννης ο Κασσιανός, δεν μας έδωσαν ένα συγκεκριμένο κανόνα νηστείας γιατί δεν είμαστε όλοι ίδιοι. Μας έδωσαν όμως ένα συγκεκριμένο σκοπό: την αποφυγή του υπερβολικού φαγητού και του κορεσμού. Για όσους θέλουν να αγωνιστούν, ένας χρυσός κανόνας είναι να σταματούμε το φαγητό πριν νιώσουμε χορτασμό.

Να συμβουλεύομαστε τον πνευματικό μας ώστε να μην οδηγούμαστε ούτε σε ελλείψεις ούτε σε υπερβολές αλλά και για να γίνεται η νηστεία μας με υπακοή και όχι μόνο επειδή το αποφασίσαμε και το θέλουμε εμείς. Νηστεία που αντιβαίνει στην υπακοή και δεν έχει ευλογία δεν είναι προσφορά στον Θεό.

Να ακολουθούμε την πείρα και τις εντολές της Εκκλησίας και να μην τις σχετικοποιούμε.

Να ζητούμε από τον Θεό να μας δίνει πνεύμα ταπεινώσεως και ειρήνης.

> *Ούτως ημάς νηστεύειν δει, μη εν έχθρα και μάχη, μη εν φθόνω και έριδι, μη εν κενοδοξία, και δόλω κεκρυμμένω, αλλά καθώς ο Χριστός, εν τα-*

πεινοφροσύνη.
Νηστείαν τελέσωμεν, μη σκυθρωπάζοντες τα πρόσωπα, αλλ' εν τοις, ταμείοις των ψυχών προσευχόμενοι, απαύστως βοήσωμεν. Πάτερ ημών ο εν τοις Ουρανοίς, μη εισενέγκης ημάς εις πειρασμόν δεόμεθα, αλλά ρυσαι ημάς απο του πονηρου.

Χωρίς προσπάθεια να ταπεινωθούμε η νηστεία μας δεν ωφελεί. Η Οσία Θεοδώρα είπε οτι ήταν κάποτε ένας ερημίτης που ειχε το χάρισμα να εκβάλλει δαιμόνια. Κάποτε ρώτησε τους δαίμονες τι τους διώχνει από τον άνθρωπο. 'Η νηστεία;' ρώτησε. 'Ούτε τρώμε, ούτε πίνουμε' είπαν αυτοί. 'Η αγρυπνία;' 'Εμείς δεν κοιμώμαστε καθόλου' απάντησαν. 'Η ζωή στην έρημο;' 'και εμείς εκεί ζούμε' είπαν. 'Τότε τι ελευθερώνει τον άνθρωπο από σας;' ρωτησε ο ερημίτης. 'Τίποτε δεν μας νικά εκτός από την ταπείνωση' ομολόγησαν οι δαίμονες.

Αγάπη και Ελεημοσύνη

Νηστευοντες αδελφοί σωματικως, νηστευσωμεν και πνευματικως, λύσωμεν πάντα σύνδεσμον αδικιας, διαρρηξωμεν στραγγαλιας, βιαίων συναλλαγματων, πάσαν συγγραφην αδικον διασπασωμεν, δωσωμεν πεινώσιν άρτον, και πτωχούς αστέγους εισαγάγωμεν εις οίκους, ίνα λάβωμεν παρά Χριστού του Θεού, το μεγα έλεος.

Οι πρώτοι Χριστιανοί έδιναν στους πτωχούς ό,τι εξοικονομούσαν λόγω της νηστείας. Αλλά η ελεημοσύνη πρέπει να είναι στάση ζωής και οχι απλώς παροχή αγαθών. Ο αγ. Ισαάκ ο Σύρος λέγει ότι πρέπει πάντοτε να ελεούμε τους πτωχούς και όταν δέν έχουμε να τους δώσουμε να ευχαριστούμε τον Θεό που μας αξίωσε να μην έχουμε χρήματα για την αγάπη Του. Ο γέροντας Παΐσιος, επίσης, έλεγε οτι αν δεν έχουμε χρήματα ή πράγματα να δώσουμε να κάνουμε την ελεημοσύνη της καρδιάς: να μετάσχουμε στον πόνο του αδελφού και να προσευχηθούμε γι' αυτόν.

Μετανοίας ο καιρός, και ζωής αιωνίου πρόξενος ημίν ο της Νηστείας αγών, εάν εκτείνωμεν χείρας εις ευποιΐαν, ουδέν γάρ ούτω σώζει ψυχην, ως η μετάδοσις των επιδεομένων, η ελεημοσύνη συγκεκραμένη τη νηστεία, εκ θανάτου ρύεται τον άνθρωπον. Αυτήν ασπασώμεθα, ης ουδέν ίσον, ικανή γαρ υπάρχει, σώσαι τας ψυχάς ημών.

Ποιά η αληθινή νηστεία κατά το Τριώδιο

Νηστεία καθαρά, μακρυσμός αμαρτίας, αλλοτρίωσις παθών, αγάπη προς Θεόν, προσευχής επιμέλεια, δάκρυα συν κατανύξει, και πενήτων προμήθεια, ως ο Χριστός εν Γραφαίς επηγγείλατο.

Νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτήν, ευάρεστον τω Κυρίω, αληθής νηστεία, η των κακών αλλοτρίωσις, εγκράτεια γλώσσης, θυμού αποχή, επιθυμιών χωρισμός, καταλαλιάς, ψεύδους, και επιορκίας, η τούτων ένδεια, νηστεία εστίν, αληθής και ευπρόσδεκτος.

Βλέπε, ψυχή μου, νηστεύεις; τον πλησίον σου μη αθέτει. βρωμάτων απέχη; τον αδελφόν σου μη κατακρίνης, μη τω πυρί παραπεμπομένη, κατακαής ωσεί κηρός, αλλ' ανεμποδίστως εισάξη σε Χριστός, εις την βασιλείαν αυτού.

Προσευχή

Η προσευχή είναι πιο σημαντική από την νηστεία. Η νηστεία όμως την βοηθά πολύ. Οι άγιοι λενε οτι η προσευχή χωρίς νηστεία είναι άκαρπη αλλά και η νηστεία χωρίς προσευχή δεν έχει θεμέλια. Η νηστεία χωρίς προσευχή είναι πράγματι άκαρπη, αλλά ο Θεός ζητά από εμάς να κάνουμε αυτό που μπορούμε όχι αυτό που μας είναι ακατόρθωτο στη συγκεκριμένη περίσταση. Ετσι ακόμη και όταν δεν καταφέρνουμε να προσφέρουμε την νηστεία μας με προσευχή στο Θεό σε μιά δεδομένη περίσταση αυτό δεν σημαίνει οτι οτι η προσπάθειά μας πάει χαμένη.

Τέλος η νηστεία μας πρέπει να γίνεται με διάκριση ώστε να μην βλάπτει την υγεία μας.

Τελειώνοντας θα θέλαμε να θυμίσουμε την κατ' εξόχην προσευχή της Μ. Τεσσαρακοστής η οποία τοποθετεί και την νηστεία στο σωστό της πλαίσιο:

Κυριε και Δεσποτα της ζωής μου,
Πνεύμα αργίας, περιεργειας, φιλαρχίας και αργολογιας μη μοι δως.
Πνεύμα δε σωφροσυνης, ταπεινοφροσύνης, υπομονης και αγαπης χαρισαι μοι τω σω δουλω.
Ναι, Κύριε, Βασιλευ, δωρησαι μοι του οράν τα εμά πταίσματα και μη κατακρίνειν τον αδελφόν μου, ότι ευλογητός ει εις τους αιωνας των αιωνων. Αμην.

ΕΠΑΦΕΣ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ κ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

1. Το πρωί, τέλεσε την Θεία Λειτουργία και Δοξολογία στον Ιερό Καθεδρικό Ναό της Αγίας Σοφίας Λονδίνου και στη συνέχεια ευλόγησε κι έκοψε την Αγιοβασιλόπιττα. Νωρίς το βράδυ, ευλόγησε κι έκοψε την παραδοσιακή Αγιοβασιλόπιττα στο Οίκημα της Ελληνικής Κυπριακής Αδελφότητος Λονδίνου.
2. Το βράδυ, τον επισκέφθηκαν οι Χριστάκης Αμερικάνος και Λούης Λοΐζου.
3. Το πρωί, τον επισκέφθηκε ο Διάκονος Πέτρος Γεωργίου.
4. Επισκέφθηκε την Ιερά Σταυροπηγιακή Μονή Αγίου Ιωάννου του Βαπτιστού, στο Tolleshunt Knights του Essex, όπου πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας.
5. Το πρωί, προέστη των Μεγάλων Ωρών και τέλεσε τον Αγιασμό των Υδάτων των Θεοφανείων στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής. Στη συνέχεια τον επισκέφθηκε η Ευγενία Σπανού.
6. Το πρωί, τέλεσε την Θεία Λειτουργία και τον Αγιασμό των Υδάτων των Θεοφανείων στον Ιερό Ναό Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, Croydon, όπου και παρεκάθησε σε Γεύμα που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα.
7. Το πρωί, τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον εορτάζοντα Ιερό Ναό Αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή, Wightman Road Βορείου Λονδίνου, όπου και παρεκάθησε σε Γεύμα που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα.
8. Το πρωί, τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Ιερό Ναό Αγίου Γεωργίου, Kingston-upon-Thames, και στη συνέχεια ευλόγησε τα Ύδατα στον παρακείμενο ποταμό Τάμεση, παρεκάθησε σε Γεύμα που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα. Το βράδυ ανεχώρησε αεροπορικώς για την Κωνσταντινούπολη.
9. Το πρωί, επισκέφθηκε τα Γραφεία του Πρωτοσυγκέλλου και του Αρχιγραμματέα της Ιεράς Συνόδου. Το μεσημέρι, παρεκάθησε σε Γεύμα στην οικία του π. Ιωάννη Ευθυμιάδη και της Πρεσβυτέρας αυτού Θεοδώρας.
10. Μετέσχε των Εργασιών της Αγίας και Ιεράς Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου, είχε δε επίσης συνάντηση με τον Παναγιώτατον Οικουμενικό Πατριάρχη. Το βράδυ, παρεκάθησε σε Δείπνο που παρέθεσε σε εστιατόριο ο Μητροπολίτης Γέρων Νικαίας Κωνσταντίνος.
11. Μετέσχε των Εργασιών της Αγίας και Ιεράς Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου, όπου και συνάντησε τον Mevlüt Çarusoglu, Πρόεδρο της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το βράδυ, παρεκάθησε σε Δείπνο που παρέθεσε ο Μητροπολίτης Κορέας Αμβρόσιος.
12. Το πρωί, παρακολούθησε την Θεία Λειτουργία στον Πατριαρχικό Ναό και ακολούθως επισκέφθηκε διάφορα Γραφεία του Πατριαρχείου. Επέστρεψε δε από την Κωνσταντινούπολη το βράδυ.
13. Το πρωί, τον επισκέφθηκαν ο Γιώργος Τσιάτσης, και οι Αναστάσιος και Αλίκη Μπενίτη. Το απόγευμα, τον επισκέφθηκε ο Βασίλειος Κουλαΐδης, συνοδευόμενος από την Βαρβάρα Καμπουρίδου (Προϊσταμένη της Ελλαδικής Εκπαιδευτικής Αποστολής Λονδίνου), και ο Ιερομόναχος Ιερώνυμος Δελήογλου.
15. Το πρωί, τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Ιερό Ναό Αγίων Αθανασίου και Κλήμεντος Cambridge, στην διάρκεια της οποίας απένειμε στον Ιερατικώς Προϊστάμενο π. Νικόλαο Βερνέζο το οφφίκιο του Οικονόμου. Στη συνέχεια, παρεκάθησε σε Γεύμα που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα, και αργότερα, προήδρευσε συνεδρίας της Εκκλησιαστικής Επιτροπής της Κοινότητος.
16. Τον επισκέφθηκαν διαδοχικά η Μυροφόρα Σαμπούρη και η Μαρία Λουρίδου, ο Αντώνιος Κατεπόδης, η Ελένη Μακριτίδου, και το βράδυ, η Μαρία Μπουρνή.
17. Το πρωί, τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον εορτάζοντα Ιερό Ναό των Αγίων Αντωνίου και Ιωάννου Βαπτιστού, Islington Βορείου Λονδίνου, όπου και παρεκάθησε σε Γεύμα που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα. Το απόγευμα, τέλεσε Αγιασμό κι έκοψε την Αγιοβασιλόπιττα στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος στο Σίτυ του Λονδίνου.
18. Το μεσημέρι, τέλεσε επιμνημόσυνη δέηση για τον Ανδρέα Εμπειρίκο στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής. Το απόγευμα, τον επισκέφθηκαν η Μαρίνα Καλογήρου και ο Παναγιώτης Μακρίδης.
19. Αργά το απόγευμα, ευλόγησε κι έκοψε την Αγιοβασιλόπιττα του Greek Shipping Co-Operation Committee στο Baltic Exchange του Σίτυ του Λονδίνου. Αργότερα, παρεκάθησε σε Δείπνο που παρέθεσε προς τιμήν του ο Αποστολικός Δελεγάτος στην επίσημη κατοικία του στο Wimbledon Λονδίνου.
20. Το πρωί, προέστη της Νεκρώσιμης Ακολουθίας για τον Κυριάκο Χ. Μεττή στον Ιερό Καθεδρικό Ναό Αγίου Νικολάου, Shepherd's Bush Δυτικού Λονδίνου. Το απόγευμα, τον επισκέφθηκαν διαδοχικά η Ελένη Τραμπελίδου, ο Αρχιμανδρίτης Χρυσόστομος Τύμπας, και ο Alexander Nekrassov. Το βράδυ, ευλόγησε κι έκοψε την Αγιοβασιλόπιττα του Λυκείου Ελληνίδων Λονδίνου στο Ελληνικό Κέντρο Λονδίνου.
21. Το πρωί, τον επισκέφθηκαν η Σοφία και η Αικατερίνη Καραμπατάκη. Το βράδυ, ευλόγησε τους αρραβώνες του Χρήστου Βότση και της Ιωσηφίνας Χαραλάμπους στα Gilgamesh Studios στο Camden Λονδίνου.
22. Το πρωί, τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Ιερό Καθεδρικό Ναό Τιμίου Σταυρού και Αρχαγγέλου Μιχαήλ, Golders Green, όπου και παρεκάθησε σε Γεύμα που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα.
23. Το πρωί, τον επισκέφθηκε ο νεοχειροτονηθείς Αρμένιος Αρχιερέας του Λονδίνου, Επίσκοπος Vahan Hovhannesian, συνοδευόμενος από τον π. Snork Bagdassarian. Στη συνέχεια, προήδρευσε Συνεδρίας των Βοηθών του Επισκόπων, με τους οποίους και παρεκάθησε σε Γεύμα στην Αρχιεπισκοπή. Παρεκάθησε, επίσης, μαζί τους στο Γεύμα και ο Αγγλικανός Canon Jonathan Goodall.
24. Το πρωί, τον επισκέφθηκαν διαδοχικά η Εύα-Βαλάντω Νικολάου, οι Donald και Ελπίδα Meridien (με τους οποίους παρεκάθησε σε Γεύμα), ο Ιερομόναχος Patrick Ramsey, η Μαρίνα Κ. Μεττή με την μικρή της κόρη Στέλλα, ο Κωνσταντίνος Μασσώνος, ο Αλέξανδρος Γεωργακάκης, ο Ιωάννης Μινέτος και ο Αρχιμανδρίτης Γεώργιος Καρβούνης. Το βράδυ τέλεσε Μέγαν Εσπερινό στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής. Στη συνέχεια προέστη της τελετής της αρχαίας Λειτουργίας του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου στον Ιερό Καθεδρικό Ναό των Αγίων Πάντων Λονδίνου, όπου και παρεκάθησε σε Δείπνο που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα.
25. Το πρωί, τέλεσε την Θεία Λειτουργία στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής με την ευκαιρία της ονομαστικής του εορτής. Στη συνέχεια, παρέθεσε Γεύμα, στον Αρχιεπισκοπικόν Οίκο, στο οποίο παρεκάθησαν αρκετοί προσκεκλημένοι του, μεταξύ των οποίων η παρεπιδημούσα στο Λονδίνο Υπουργός Εξωτερικών της Κύπρου Ερατώ Κοζάκου-Μαρκουλή, συνοδευόμενη από τον Ύπατο Αρμοστή και τον Γενικό Πρόξενο της Κύπρου στο Λονδίνο, Αλέξανδρο Ζήνωνα και Γιώργο Γεωργίου αντιστοίχως. Το απόγευμα, τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο Πρέσβυς της Ελλάδος, Αριστείδης Σάνδης, μετά της συζύγου του• η Susanna Nee• η Βαρβάρα Καμπουρίδου (Προϊσταμένη της Ελλαδικής Εκπαιδευτικής Αποστολής), ο Πλοίαρχος Γεώργιος Σεφεριάδης• ο Αποστολικός Δελεγάτος• και ο Αρχιμανδρίτης Χρυσόστομος Τύμπας. Το δε βράδυ παρακολούθησε διάλεξη της Υπουργού Εξωτερικών της Κύπρου στο Hellenic Observatory του London School of Economics, με θέμα "Η γεοστρατηγική σημασία της Κύπρου: Μακροπρόθεσμες τάσεις και προοπτικές".
26. Το πρωί, τέλεσε την Νεκρώσιμη Ακολουθία για την Κυριακή Στυλιανού στον Ιερό Ναό Αγίου Δημητρίου, Edmonton Λονδίνου, και στη συνέχεια παρεκάθησε στο επιμνημόσυνο Γεύμα στην οικία του Κύπρου και της Μαρίας Νίκολα (θυγατρός της εκλιπούσης). Αργά το απόγευμα τον επισκέφθηκαν διαδοχικά ο Ταγματάρχης Γεώργιος Γιάννου μετά της συζύγου του Αθηνάς• και ο Καθηγητής Πασχάλης Κιτρομηλίδης μετά της συζύγου του. Στη συνέχεια, τέλεσε Μέγαν Εσπερινό στον Ιερό Ναό Αγίου Ιωάννη Βαπτιστή, Wightman Road Βορείου Λονδίνου, όπου και δεξιώθηκε τις συζύγους των Κληρικών της Αρχιεπισκοπής οι οποίοι, επίσης, παρεκάθησαν στο Δείπνο στους χώρους της ομώνυμης Κοινότητος.
27. Το πρωί, τον επισκέφθηκε ο Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου, Γεώργιος Δημοσθένους. Το βράδυ, ευλόγησε κι έκοψε την Αγιοβασιλόπιττα του Ελληνικού Ιατρικού Συνδέσμου Ηνωμένου Βασιλείου στο Ελληνικό Κέντρο. Αργότερα, τέλεσε Μέγαν Εσπερινό στον Ιερό Καθεδρικό Ναό Αποστόλου Ανδρέα, Kentish Town Λονδίνου, και στη συνέχεια παρακολούθησε τη Διάλεξη του Επισκόπου Κυανέων Χρυσοστόμου με θέμα "Η επιστροφή των Λειψάνων του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου", παρεκάθησε δε σε Γεύμα που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα.

28. Μετέβη στην πόλη Leeds το απόγευμα, όπου τέλεσε Μέγαν Εσπερινό, προήδρευσε δε στη συνέχεια συνεδρίας της Εκκλησιαστικής Επιτροπής και ακολούθως παρεκάθησε σε Δείπνο που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα.
29. Το πρωί, τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον εορτάζοντα Ιερό Ναό των Τριών Ιεραρχών, Leeds, όπου και παρεκάθησε σε Γεύμα που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα.
30. Το πρωί, τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Ιερό Ναό Αγίου Δημητρίου, Edmonton Λονδίνου. Αργότερα, ευλόγησε κι έκοψε την Αγιοβασιλόπιττα της Κοινότητος Αγίων Ραφαήλ, Νικολάου και Ειρήνης Βορείου Enfield, που έγινε στο Penridge Banqueting Suite στο New Southgate. Το βράδυ, προήδρευσε των εορταστικών εκδηλώσεων για τα Ελληνικά και Χριστιανικά Γράμματα, στο Ελληνικό Κέντρο Λονδίνου, όπου μίλησε ο επίσημος προσκεκλημένος της Αρχιεπισκοπής, Καθηγητής Πασχάλης Κιτρομηλίδης, με θέμα "Η Πατριαρχική Σχολή και τα Ελληνικά Γράμματα στην Κωνσταντινούπολη: Πρότυπον Εκπαίδευσης για τον Νέον Ελληνισμό". Ακολούθως παρεκάθησε στο επίσημο Δείπνο για τους εορτασμούς, στο Ελληνικό Κέντρο.
31. Το πρωί, αποχαιρέτισε το ζεύγος του Καθηγητή Πασχάλη Κιτρομηλίδη και, στη συνέχεια, τον επισκέφθηκαν οι Ιωάννης και Μαρίνα Παρέα. Το βράδυ, τέλεσε Μέγαν Εσπερινό στον Ιερό Ναό Αγίων Παντελεήμονος και Παρασκευής, Kenton (Harrow), όπου, στη συνέχεια, παρακολούθησε Διάλεξη του Αρχιμανδρίτη Χρυσοστόμου Μιχαηλίδη με θέμα "Η ταπεινοφροσύνη κατά τους Τρεις Ιεράρχες", παρεκάθησε δε σε Δείπνο που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

1. Το πρωί, τον επισκέφθηκαν, διαδοχικά, στην αρχή μερικά Μέλη της Εκκλησιαστικής Επιτροπής της Κοινότητος Αγίας Τριάδος, Brighton, μαζί με τον Ιερέα της, Αρχιμανδρίτη Γερμανό Κουρκούνη, και στη συνέχεια, ο Δημήτριος Λαζάρου. Το βράδυ, προήδρευσε συνεδρίας των Κηδεμόνων της Κοινότητος Αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού, Gospel Oak Λονδίνου, στον Αρχιεπισκοπικόν Οίκο.
2. Το πρωί, τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Ιερό Καθεδρικό Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Wood Green Βορείου Λονδίνου, όπου και παρεκάθησε σε Γεύμα που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα. Στη συνέχεια, επισκέφθηκε το Ελληνικό Γυμνάσιο-Λύκειο που στεγάζεται σε οίκημα εκεί πλησίον. Αργότερα, επισκέφθηκε, στην οικία του, τον Νικόλαο Ιακωβίδη. Επιστρέψας στον Αρχιεπισκοπικό Οίκο, τον επισκέφθηκε ο Γεράσιμος Γαλιατσάτος.
3. Το μεσημέρι, παρέθεσε Γεύμα, στην Αρχιεπισκοπή, στα Μέλη της Πανορθοδόξου Επισκοπικής Εκπαιδευτικής υπό-Επιτροπής.
4. Το απόγευμα, ευλόγησε κι έκοψε την Αγιοβασιλόπιττα του Συνδέσμου Λευκονοικιατών Αγγλίας στο εστιατόριο Elysee όπου και παρεκάθησε σε Δείπνο.
7. Τον επισκέφθηκαν διαδοχικά η Shereen Kemal με τον γιο της Faud• ο Βασίλειος Εμπειρίκος, με τον οποίο παρεκάθησε σε Γεύμα• και η Αικατερίνη Ηλιαδάκη και Ελένη Κάκκαρη. Το βράδυ, παρέστη στην τελετή Συμφιλιώσεως της Εκκλησίας της Αγγλίας και της Ηνωμένης Μεταρρυθμιστικής Εκκλησίας, στο Westminster Abbey.
8. Τον επισκέφθηκαν το πρωί, διαδοχικά, η Αλεξία Μίχα, ο Παντελής Δημοσθένους, και ο Σωτήριος Κωνσταντίνου. Το βράδυ, παρεκάθησε σε Δείπνο στην Βουλή των Κοινοτήτων, που οργανώθηκε προς τιμήν του Χάρη Σοφοκλείδη, όπου και απηύθυνε σύντομο χαιρετισμό.
9. Το μεσημέρι, παρέθεσε Γεύμα προς τιμήν του Καθηγητή Robert Fowler του Bristol Institute of Greece, Rome and the Classical Tradition. Το απόγευμα, επισκέφθηκε στο ξενοδοχείο Lancaster τον Μιχάλη Κούτρουλο και την Ουρανία Ορουντιώτη. Το βράδυ προήδρευσε συνεδρίας της Συντακτικής Επιτροπής για το νέο Καταστατικό της Αρχιεπισκοπής, στον Αρχιεπισκοπικό Οίκο.
10. Το απόγευμα τον επισκέφθηκε η Αικατερίνη Κοτρουπούλου.
11. Το πρωί, τον επισκέφθηκαν ο John και η Νίκη Whitehead. Το απόγευμα, μετέβη στην πόλη του Brighton, όπου προήδρευσε κοινής συνεδρίας των Κηδεμόνων και της Εκκλησιαστικής Επιτροπής της Κοινότητος, παρεκάθησε δε στη συνέχεια σε Δείπνο που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα.
12. Το πρωί, τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Ιερό Ναό της Αγίας Τριάδος, Brighton, ο οποίος είχεν υποστεί εμπρησμό το 2010 αλλά έχει ήδη επιδιορθωθεί. Στη συνέχεια, παρεκάθησε σε Γεύμα που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα. Το απόγευμα, ευλόγησε τους αρραβώνες του Αλέξανδρου Καραγιώργη μετά της Μαριάννας Μ. Τσιελεπή, στο εστιατόριο Elyseé Λονδίνου.
13. Το πρωί, τον επισκέφθηκε ο Καθηγητής Richard Clogg. Το απόγευμα, έδωσε συνέντευξη στον William Safevroy των Reuters. Το βράδυ, προήδρευσε Συνεδρίας της Εκκλησιαστικής Επιτροπής της Κοινότητος Αγίου Νεκταρίου, Battersea Νοτίου Λονδίνου.
14. Το πρωί, προήδρευσε συνεδρίας των Βοηθών του Επισκόπων, με τους οποίους και παρεκάθησε σε Γεύμα στην Αρχιεπισκοπή. Στη συνέχεια, τον επισκέφθηκαν ο Αδάμος και η Ανδρούλα Φώκου.
15. Το πρωί, παρέστη σε εορταστική εκδήλωση στο Lambeth Palace, για τα εξηντάχρονα της βασιλείας της Βασίλισσας Ελισάβετ, παρουσία της Βασίλισσας και του Δούκα του Εδιμβούργου. Το απόγευμα, τον επισκέφθηκε η Ελένη Κόττη. Το βράδυ, προήδρευσε συνεδρίας της Γραμματείας του ΕΦΕΠΕ.
16. Το πρωί, τέλεσε Παράκληση στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής για τους Σάββα Τομπόλη και Μιχαήλ Κούτρουλλο. Το απόγευμα, ανεχώρησε αεροπορικώς για την Αθήνα.
17. Επισκέφθηκε τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και Πάσης Ελλάδος Ιερώνυμο Β΄ νωρίς το απόγευμα στα Γραφεία της Αρχιεπισκοπής Αθηνών.
18. Το πρωί, μετέβη στην πόλη Καρδίτσα, όπου συναντήθηκε με τον Μητροπολίτη Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων Κύριλλο Β΄ και τον βοηθό του Επίσκοπο Ρεντίνης Σεραφείμ, στο Μητροπολιτικό Μέγαρο. Στη συνέχεια μετέβη στην Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου "Καραϊσκάκη", στο Μαυρομμάτιο Καρδίτσας, όπου συναντήθηκε με την Ηγουμένη Διοδώρα και τις Αδελφές Μοναχές, προς τις οποίες και απηύθυνε χαιρετισμό, παρεκάθησε δε στη συνέχεια σε Γεύμα και ακολούθως συνεζήτησε θέματα κοινού ενδιαφέροντος μετά της Ηγουμένης και μερικών άλλων Μοναζουσών. Αργότερα, μετέβη στην Καλαμπάκα και στις Ιερές Μονές Μετεώρων, παρά την πυκνή χιονόπτωση.
19. Το πρωί, τέλεσε Συλλείτουργο στον Ιερό Ναό του Αγίου Γεωργίου Καρδίτσας, μετά των Μητροπολιτών Αυλώνος Χριστόδουλου και Θεσσαλιώτιδος Κύριλλου. Μετά την Θεία Λειτουργία και αφού τέλεσε επιμνημόσυνη δέηση, παρεκάθησε δε σε Γεύμα σε ξενοδοχείο της πόλεως και ακολούθως επέστρεψε στην Αθήνα.
21. Το απόγευμα ανεχώρησε αεροπορικώς για την Κωνσταντινούπολη.
22. Μετέσχε των εργαργασιών της Αγίας και Ιεράς Συνόδου, είχε δε συνάντηση με τον Παναγιώτατον Οικομενικόν Πατριάρχη.
23. Μετέσχε των εργαργασιών της Αγίας και Ιεράς Συνόδου, είχε δε και πάλιν συνάντηση με τον Παναγιώτατον Οικομενικόν Πατριάρχη. Μετά τη λήξη της Συνεδρίας, εξέφρασε τις ευχαριστίες όλων των Ιεραρχών, των οποίων η μακρά συμμετοχή είχεν ολοκληρωθεί, ο δε Πατριάρχης απήντησε καταλλήλως. Στη συνέχεια, συνόδευσε τον Πατριάρχη στο Πανεπιστήμιο Istanbul Bilgi για τα εγκαίνια έκθεσης με τίτλο "Δύο φορές ξένοι". Το βράδυ, παρέθεσε Δείπνο προς τιμή του Πατριάρχη και των λοιπών Αρχιερέων που μετέσχαν στην Σύνοδο, σε εστιατόριο της Πόλης.
24. Το πρωί, μετέσχε των εργασιών της Συνόδου και το βράδυ επέστρεψε στο Λονδίνο από την Κωνσταντινούπολη.
26. Το πρωί, τέλεσε την Θεία Λειτουργία στον Ιερό Ναό Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, Coventry, όπου και παρεκάθησε σε Γεύμα που παρέθεσε η ομώνυμη Κοινότητα. Επιστρέψας στο Λονδίνο, τον επισκέφθηκε ο Idris Tawfiq
27. Το πρωί, τέλεσε την Νεκρώσιμη Ακολουθία για την Έλλη Παναγή στον Ιερό Ναό Αρχαγγέλου Μιχαήλ, Margate, και στη συνέχεια, παρεκάθησε στο επιμνημόσυνο Γεύμα σε ξενοδοχείο της πόλης.
28. Το πρωί, τέλεσε την Νεκρώσιμη Ακολουθία για τον Δρα Ανδρέα Κανάρη στον Ιερό Ναό Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, Manchester, και στη συνέχεια, παρεκάθησε στο επιμνημόσυνο Γεύμα στους χώρους του Ναού.
29. Το πρωί, τέλεσε την Προηγιασμένη Θεία Λειτουργία στον Ιερό Καθεδρικό Ναό Τιμίου Σταυρού και Αρχαγγέλου Μιχαήλ, Golders Green Λονδίνου. Επιστρέψας στην Αρχιεπισκοπή, τον επισκέφθηκε ο Στράτος Ζικόπουλος. Στη συνέχεια, προήδρευσε συνεδρίας Μελών της Εκκλησιαστικής Επιτροπής της Κοινότητος Αγίας Τριάδος Brighton, παρόντος και του Ιερατικώς Προϊσταμένου της, Αρχιμανδρίτη Γερμανού Κουρκούνη, με τους οποίους και παρεκάθησε σε Γεύμα. Νωρίς το απόγευμα, τον επισκέφθηκε ο Επίσκοπος Angaelos της Κοπτικής Εκκλησίας.

Message of His All-Holiness the Ecumenical Patriarch Vartholomew on the feast of the Greek and Christian Letters

Most Reverend Archbishop of Thyateira and Great Britain, Most-honoured Exarch of Western Europe and Ireland, beloved brother and concelebrant in the Holy Spirit of our Mediocrity Lord Gregorios, grace be with your Reverence and peace from God.

The feast of the three great beacons of the thrice-sunned Godhead, as the hymn describes them, is an ancient feast of Greek education and literature. For in the Three Hierarchs and their works Christianity and the Greek world meet. Through them human wisdom and knowledge received the gift of the Most-holy Spirit and was raised up and sanctified by Him. Through them divine wisdom put on the cloak of human wisdom, in order that the truth and faith that was proclaimed and revealed through it would be approachable and appealing to humanity.

Striving to follow the example of the commemorated Three Great Hierarchs the Great and Holy Mother Church of Christ has always served the interests of Greek education and literature, spreading the Greek language and culture through God's word and teaching to those near and far. This it did vigorously throughout the Byzantine period in the 'Patriarchal School', as well as by teaching holy writings in the churches and monasteries. It continued to do this during the period following the fall of Byzantium by its support of the educational centres established under the wise Patriarch of Constantinople Gennadios Scholarios, such as the 'Great School of the Greek People', the 'Academy of Mount Athos', the 'Trepizond College', the 'School of Patmos', and those of Ioannina, Adianoupolis, Crete, Agrafa. Other notable centres were the 'Flanginian School' of the holy Church of St George of the Hellenes in Venice, and the 'Greek National School' which was attached to the holy Church of St George in Vienna. In these schools, many distinguished hierarchs and rhetoricians were instructed and trained, becoming exemplars of wisdom, diligence, morality, virtue and faith. They kept the torch of the Greek language and education alive in times of struggle and adversity, and they bequeathed it for the enlightenment of future generations until this very day, and with it, they have bequeathed to us the duty to continue their work.

In our day of globalisation, an age similar to that in which the three Hierarchs lived, the Great and Holy Mother Church of Christ continues to fight for the preservation of Greek language and education, with the assistance of the local churches throughout its jurisdiction in Europe and America.

Therefore I take great joy in congratulating your beloved Reverence, not only for your indefatigable paternal care for the Greek Schools of your sacred Archdiocese and the teachers and pupils that belong to them, but also for always trying in every way and by all possible means to uphold education and to organise events every year in honour of the Three Hierarchs, the patrons of Greek Literature, in all of your parishes and communities of the Archdiocese of Thyateira and Great Britain, and particularly in the Hellenic Centre in London, this year with Prof. Paschalis Kitromelides as the main speaker.

I give you my paternal and Patriarchal blessing for your efforts, as well as those clergy and laity who work with you, calling upon the potent intercessions of the Three Hierarchs for you all, and especially for young pupils and students and their teachers in the schools of the sacred Archdicoese of Thyateira and Great Britain.

21st January 2012

Your Beloved Brother in Christ,
Vartholomaeos I,
Archbishop of Constantinople.

Encyclical from His Eminence Archbishop Gregorios and Great Britain on the occasion of the Feast of the Three Holy Hierarchs Basil the Great, Gregory the Theologian and John Chrysosom (30th January 2012).

Dearly Beloved in the Lord,

The Feast of the Three Hierarchs and Great Teachers and Pastors of our Church, Basil the Great, Gregory the Theologian and John Chrysostom, invites us to celebrate together, to be spiritually 're-baptised', and to once again study their holy lives, their fresh teachings and their invaluable contribution to the Church and to humanity in general.

These holy men studied in depth the spirit and letter of the Gospel, and being also well-versed in the ancient world and in Greek thinking, wisdom and rhetoric, they managed to rise above paganism and to zealously defend Christianity, laying the foundations for it to eventually take root in the conscience and intellect of the people of their day. For Christianity had not yet spread to the masses throughout the vast Roman Empire, neither in the East nor the West.

The Three Hierarchs were men who, considering their day, achieved something remarkable: they established an organised form of divine worship, and thus texts of the Divine Liturgy are attributed to them even today. The Orthodox Church has as a priceless treasure the Divine Liturgies of St Basil the Great and St John Chrysostom, which are still constantly celebrated today, while the Copts continue to use a form of the Liturgy attributed to St Gregory the Theologian.

I say all this to illustrate the care that those great Fathers of the Church had for divine worship. For this reason they developed the Liturgy with wonderful prayers which to this day touch the hearts of the faithful, inspire theologians and scholars, and help people to seek God out and to look to heaven for strength and comfort.

The Three Hierarchs were not only Bishops who had pastoral charge at that time (4th – 5th century A.D.) over historic Churches, such as Constantinople and Caesarea; they were also trained and unique preachers and gifted exegetes of Holy Writ. Their theology touched upon the most fundamental and always contemporary issues for the Church, such as: the person of Jesus Christ; the dogma of the Holy Trinity; the place of the Virgin Mary in Divine Economy; the institution of the Church; the Holy Eucharist; Priesthood; Monasticism; the distribution of wealth; the patronage of the poor and helpless; and the challenges for the political and ecclesiastical authorities to confront the problems of heresy and the greed of the ruling classes. I should emphasise that the Three Hierarchs were not only monks; they also zealously upheld the monastic ideals in their personal lives and their mores, living a frugal and ascetic lifestyle. They were also people of profound faith and prayer with a deep knowledge of the Holy Scriptures and of Greek literature. Using these, they correctly taught doctrine, boldly preached the divine word with remarkable originality, and emphasised the great value of learning, both pagan and Christian.

They encouraged their contemporaries, and particularly the young, to study and learn Greek language and philosophy, in order that they may serve the mystery of Divine Economy, and challenge with authority and knowledge those who taught heresy, and to lead people and nations to correct Christian belief and teaching. With all this in mind, beloved brethren and fathers, we honour the Three Hierarchs and all those holy men and women of the ancient Church, and we continue to enrich our own lives and the Church's tradition with their immortal teachings and their holy and humble lives. In our prayers to the Holy Trinity, we ask every day for their intercessions in our spiritual struggle to preserve the Orthodox Tradition, to remain faithful to the Gospel of salvation in Christ, to enrich our ecclesiastical life with knowledge and participation in divine worship, in the Holy Eucharist, and in the Priesthood, which the Three Hierarchs served so loyally with the power of the word and their immortal writings, their wise pastorship, and their holy, Christ-centred example. They guide and strengthen us in our daily battle with sin and evil.

In connection with the celebrations in honour of the Three Hierarchs, and as a tribute to their everlasting contribution to the Church, to theology and to the deepening of people's understanding of both the spirit and the texts of the Gospel of our salvation in Christ, let us continue humbly and patiently to live our lives in this Eparchy of the Ecumenical Throne of Constantinople, which those great saints, Gregory the Theologian and John Chrysostom, glorified with their priestly service, as Basil the Great did for the see of Caesarea.

Furthermore, in the spirit of these celebrations of Greek and Christian Letters, and being inspired by the Three Hierarchs, I would like to ask for your support and your prayers in our efforts to establish a day-time Greek Orthodox Secondary School in North London, such as the faith schools of the Anglicans, Roman Catholics, Methodists, Jews and Muslims in this country. Only by your prayers and active interest will we be able to achieve this goal and to write this significant chapter in our history for our children's education, for which the great Fathers of the Church laboured hard and wisely. I would also like to mention the efforts being undertaken to set up a convent in Greater London, similar to the Holy Monastery of St John the Baptist in Essex, which was founded by the ever-memorable Archimandrite Sophrony, and which continues to make a great contribution to the spiritual edification of the faithful, under the leadership of its Superior, Kyril, and his fellow monks and nuns.

Drawing yet deeper from the treasury of the discipline of pastorship exemplified in the lives of the Three Hierarchs, I would also like to remind you that all of our Communities should be like fertile land for the cultivation of divine worship, theological and ecclesiastical learning, sacred song, unceasing prayer, repentance, forgiveness, simplicity, humility, willing devotion, charity, care for families and for young and old. The Three Hierarchs wielded the great torch of Christian civilization and at the same time fostered a profound love for humanity, particularly the young, the poor, the sinful, and the weak. Nourished by the spirit of the Gospel, they embraced every human being as "an icon of the invisible God" and showed enormous concern for families, for children, for righteousness, and for the preservation of the Orthodox Faith of which they were true Teachers, defenders and God-bearing preachers of God's word.

With these thoughts, I greet you all from the bottom of my heart and I pray that the Three Hierarchs will guide our steps and uphold us all, clergy and laity, that we may remain faithful to our Orthodox Tradition, and that with enthusiasm and profound faith we may learn their wise and immortal teachings. And I remain with love in the Lord and esteem.

London, 30th January 2012

Gregorios, Archbishop of
Thyateira and Great Britain

ADDRESS OF HIS EMINENCE ARCHBISHOP GREGORIOS ON THE OCCASION OF THE DINNER OFFERED BY HIS EXCELLENCY THE APOSTOLIC NUNCIO AT HIS RESIDENCE ON THURSDAY, 19th JANUARY 2012

Dear Brother-in-Christ,

It is a great joy and privilege to be here with you this evening and to enjoy – together with your other guests - your generous, kind and brotherly hospitality. The prime bishop of the Orthodox Church, His All-Holiness the Oecumenical Patriarch Vartholomaeos I (whom I represent in this country), is aware of my visit here this evening, and he has asked me to greet you in his name and to assure you of his prayers and blessing, as well as of his gratitude for your kind gesture towards my person.

Since I came to this country in 1959, and especially since I became archbishop of Thyateira and Great Britain in 1988, I have had the honour to know well all your predecessors and of working with them in a warm and close relationship. Prior to becoming archbishop, I had met them through my participation in various activities associated with the diocese that I have served for more than fifty years – first as a deacon, then as a priest and Chancellor, then as an assistant bishop to my predecessor Athenagoras (Kokkinakis) of blessed memory. It was he who visited Rome to assist in making the arrangements for the historic meeting that took place in Jerusalem between Pope Paul VI and Patriarch Athenagoras (both now of blessed memory) in January 1964. Today, as archbishop, it was a great joy to welcome your beloved predecessor, Archbishop Faustino, both to the celebrations marking the visit of His All-Holiness the Oecumenical Patriarch to this county in 2007 and to the celebrations marking the fiftieth anniversary of my arrival in England, held in 2009.

My first contact with your Mission was at a time when the Roman Catholic Church was feeling the effects of the new climate brought about by the Second Vatican Council; and I remember the warmth of character of the then Apostolic Delegate, Archbishop Igino Cardinale, whose laugh The Sunday Times [in its issue of 29th March 1964] immortalised as being "a Peter Sellers' gurgle". I hope that you will not mind my mentioning how vividly I remember an argument over precedence at a reception organised by the (then) Apostolic Delegation between the Delegate and Cardinal Heenan that clearly upset them both. On the other hand, I remember the graciousness and courtesy of Archbishop Bruno Heim whom I got to know at the time when my predecessor Archbishop Athenagoras was head of the Orthodox Church in this country, and who invited me for a meal in the house where we are this evening. I learnt that he was a close friend of the short-lived Pope John Paul I, to whom he had presented a special set of vestments.

Each of your predecessors has had superlative qualities, which have fitted them well for their mission in Great Britain; and I am sure that it will not be long before you will have set your personal seal on the Nunciature. I recognise that, as the representative of the Holy See and of His Holiness Pope Benedict XVI in this country, you have both a diplomatic and religious role. Indeed, as you will be aware, one of your predecessors – the dearly beloved Archbishop Luigi Barbarito - became Dean of the Diplomatic Corps on account of the length of his service here.

Sixty years ago, a papal envoy declined an invitation to be present at the religious ceremonies associated with the Coronation of Her Majesty The Queen (albeit following the service transmitted by loud-speaker whilst seated in a stand opposite the exit to Westminster Abbey and declaring the service to be 'très spirituelle'). Today, the Apostolic Nuncio is an essential part of the Christian life of this country, and you have already made it clear that you intend to continue this involvement and ecumenical outreach in parallel with your diplomatic duties. I recall this to stress the changes that have occurred in the relationship between the Christians in this country and elsewhere – something we enjoy and thank all those leaders who initiated this brotherly understanding and friendship, and with their prophetic insight cultivated and opened new avenues and built new bridges between the divided Churches and people throughout the whole world. This spirit of friendship and reconciliation is manifested here this evening.

However, it is with the Orthodox Church that you have had considerable experience. Permit me to say that your diplomatic service in Bulgaria recalls that in the same country of one of your predecessors – Cardinal Roncalli, later Pope John XXIII – whose service benefited both Turkey and Greece. Subsequently, you served in Russia, where you developed close links with the Orthodox Church there. In both postings, you are credited with improving relationships between Rome and the local Orthodox Church. It is in this spirit that we see in you one who has a deep understanding of the Orthodox Church, as well as of its strengths and weaknesses; and we hope that your presence here will be equally beneficial (or, indeed, more so).

I am sure that you will be an invaluable adviser to the Holy See about the Orthodox Church, its ethos and its deep spirituality and human understanding, as well as our approach to the problems that today face Christendom and, indeed, the whole world. It goes without saying that today's Christian leaders - and, especially, those of the See of Rome and of Constantinople and of worldwide Orthodoxy as the strongest authorities, having the vision, the charisma and the sacred deposit of Faith and the historical perspective of Christianity – are able to help the world overcome the spiritual and existential problems with which it is confronted, particularly those relating to the crisis that we see in marriage and the family, as well as in connection with secularism and remoteness, and to ignorance as to the essentials of the Christian Faith. To this can be added the financial and economic problems that the governments of Europe and elsewhere are having to face. Only the Church and the Christian Faith can inspire them all – and us – to see life in a more spiritual and more humane way, and in humility and practical ways help us to face the realities of day-to-day life and its problems.

With these thoughts in mind, I express once again my deep joy and happiness at being here with you and your Staff this evening; and I raise my glass to wish you a long and healthy stay in this country, working for the strengthening of the ties between the Holy See and this land and – on a more personal level - for the continuing improvement in the relations between Rome and world Orthodoxy.

The Diaconate in Today's Church

by Archpriest Gregory Hallam

Introduction

The title of this modest essay reveals its purpose. The author brings before our fathers in God, the hierarchy of the bishops in Great Britain and Ireland, what he believes to be a timely question: *"how might the ordained diaconate be expressed in the contemporary Church, mindful of its historical development and legacy?"* This question is timely for a number of reasons:

The question itself reflects the mind of the Church. In a recent study on the diaconate[1], the deacon Dr John Chryssavgis cites 16 sources of Orthodox theological reflection concerning the subject over the last 50 years.

There is a growing awareness of the need to reassess the diaconate in order to improve its fitness for service in the Church today.

However, problems remain. Theological reflection and even consensus on possible ways forward has not been matched by practical change. Indeed, there are some parts of the Church where deacons are almost invisible. Sometimes this happens in the diaspora where churches experience difficulties in funding full-time ministries. Financial expediency has often made the addition of a deacon to a parish ministry team an unaffordable luxury. Yet more intractable issues are obscured by these practical problems and may in the long run prove more difficult to overcome. The most serious of these concerns a deformation in the diaconate, common in the west in heterodox traditions, whereby a deacon is thought to be merely a stepping stone to the priesthood. The fact that some Orthodox churches today share the same view is a tragedy. This distorted view of the diaconate undermines the whole notion of a complementary threefold ordained ministry which has proved its effectiveness over centuries. It is in turn based on a more radical misunderstanding of each of those three expressions of priesthood, that is, of the bishop, the priest and the deacon. Deacon John Chyssavgis puts it well in his seminal work on the diaconate:

" ... It is incorrect - or at least incomplete - to refer to a priest as merely a delegate of the bishop or to a deacon as purely an assistant of the priest (or bishop)." [2]

This essay will make clear why this deformation has become so destructive of the synthesis of ministry that we see in the threefold order. For now, it is enough to observe that if the deacon is merely an assistant, when there is a shortage of priests, then his role and identity seems to be, practically speaking, merely a transitional stage (and often a brief one that) on the way to priesthood. This has several unintended consequences which we shall explore, not least the nervousness many bishops feel in renewing the female diaconate if that will be seen merely as a preliminary to a female priesthood. This author believes that practical changes in accordance with the mind of the Church in Tradition are urgently needed in order to restore the threefold ministry to something approximating its apostolic form and more in keeping with current needs and opportunities for service in the Church and in the world.

There have been many studies in recent times tracing the development of the diaconate from the appointment of the seven Hellenists in Acts, through the apostolic period, beyond Nicaea into the Middle Ages and up to the present day. I shall now summarise this historical trajectory but not in any great depth as this lies outside the scope of this work; and in any event it would merely repeat the work of others. I am indebted to the work of Deacon John Chryssavgis (*ante*) for much of what follows.

The Diaconate Through Time – the New Testament

Some interpreters, both ancient and modern, have tried to discover a template for the diaconate in Jewish practice contemporaneous with Christ. A possible solution is offered by Origen[3] and St Athanasius[4] who refer to the deacon's liturgical role in post-exilic Levitical terms. The Levites served as doorkeepers, administrators, chanters and custodians of the sacred vessels. Theirs was not a sacrificial priesthood but rather a service binding the people to that priesthood in the offering of prayer and the life of the community. Such service could take many different forms, including attending at tables, but it was by no means restricted to the Levites. Likewise, diaconal ministries in the New Testament were sometimes performed by deacons and at other times by others, but it was the ordained diaconate that manifested service as the hallmark of Christ's own saving work. Christ emphasised this service in His instruction to the Twelve (Mark 10:42-45; Luke 22:25-27) and offered Himself as a slave as an example when he washed the disciples' feet at the Last Supper (John 13:1-17).

The Levitical model probably informed the general shape of the diaconate when it emerged as an order of ministry by the laying on of hands of the Apostles in Acts 6:1-6, albeit "deacons" as such are not explicitly mentioned in that text. The social and the liturgical aspects of diakonia were carried forward into the life of the Church pre-eminently by this ministry. St. Stephen and St. Philip are perhaps the most prominent of the early deacons; and it is interesting that St. Luke emphasises their witness and preaching in Acts rather than their service to widows, orphans and in the communal meal. In so far as St. Philip baptised the Ethiopian eunuch it is clear that the diaconate had a central missionary, liturgical and ministerial status in the early Church in partnership with that of the Apostles. Nowhere is this partnership more strongly represented than in St. Paul's autobiographical account of his own ministry.

Most of St Paul's more general references to the ministry of deacons are to be found in his letters to the church at Corinth. Aside from their practical responsibilities, the deacons who served St Paul seemed to function as mediators and spokespersons for the community. This role continues to be represented today liturgically in the Church insofar as it is the deacon who leads the people in prayer and encourages their response. St Paul also employed deacons as fellow teachers bringing many to faith; and he regarded them as fellow ministers of God who were essential to the fulfilment of his own mission (1 Corinthians 3:5, 2 Corinthians 3:6; 6:4). They appear to have had a special responsibility for financial stewardship and the support of the poor (2 Corinthians 8:4, 2 Corinthians 9:1). This is corroborated by the example of the deacon martyr St Lawrence of Rome and many others who exercised this philanthropy.

Using English translations of the New Testament alone it is sometimes difficult to notice and remember that the Greek word St Paul uses in these contexts is διακονία which perhaps too often is simply rendered as "ministers", "servants" or "(co-)workers" rather than "deacons", but it seems to this author the office of the deacon is his more general reference. Of course, it could be the case that διακονία is more usually understood by St Paul in the general sense of the service of those called to a supportive but non-ordained ministry. Historically, this argument has been used by those seeking to limit the female diaconate or others who see no

[1] John Chryssavgis, *Remembering and Reclaiming Diakonia* (Brookline, Massachusetts: Holy Cross Orthodox Press, 2009).
[2] Ibid., p. 114.
[3] *"When you see priests and Levites no longer handling the blood of rams and bulls, but ministering the word of God by the grace of the Holy Spirit then you can say that Jesus has taken the place of Moses."* Origen of Alexandria, *Homily II on Joshua 6.*
[4] *"you will see the Levites (namely, the deacons) bearing the breads and chalice of wine, placing them on the table."* St Athanasius the Great, *on Easter 8* (PG 86:2400).

warrant in Scripture or Tradition for constraining such service within an ordained ministry. Chryssavgis[5] on the whole seems to favour an actual diaconal reference in St Paul's letters; and he may well be correct to (re)interpret in this fashion if only because a rather ill-defined ministry certainly evolved with more specific characteristics into the second and third centuries. St Ignatius[6] certainly saw a deacon's role in this way, that is, commissioned to a particular representational ministry.

St Paul also understood the deacon to share an intimate collaborative relationship with the bishop in ministry and this is clearly set out in Philippians 1:1. This collaboration has endured throughout time both liturgically and pastorally but has sometimes become the source of a conflict of interest between the presbyter and the deacon. It may well indeed have been such tensions that eventually led to the diaconal ministries being increasingly taken over by the presbyterate. In part this accounts for the contemporary need to reassess diaconal roles within the Church especially since διακονία is increasing in importance for the Church's mission within increasingly secular societies. More about this will be said later.

Finally in the Pastoral epistles[7] we note that St Paul lists separately the qualifications for those exercising a diaconal and an episcopal ministry. The emphasis on the deacon's trustworthiness and honesty probably reflects his key role in mediating between the bishop and the people. Good household management and financial probity remain vital to a deacon's standing and effectiveness in the Church. The service orientated domestic life and witness of both the bishop and the deacon constitute essential prerequisites of both their ministries. Clearly as we move into the second century the partnership between the bishop and the deacon, itself an evolution of the original commissioning in Acts 6, is a secure and established cornerstone of the Church's ministerial priesthood.

Excursus – a Female Diaconate?

St Paul commended the service of those deacons who supported him and his ministry; and amongst these were counted a number of women. Phoebe in Romans 16:1-2 is referred to not as a deaconess but as a "deacon of the Church." The assessment of a female diaconate is another study in itself, but it is sufficient here to note the New Testament origins of a ministry that included women from the apostolic period until the Middle Ages. The ground breaking research into this subject by Professor Evangelos Theodorou in 1954 seems to have been received and endorsed by the Rhodes Consultation of 1988[8] such that few doubt today that women were sacramentally ordained as deacons in the early Church. Kyriaki Karidoyanes Fitzgerald[9] has comprehensively assembled the evidence. Although uncertainties still remain as to women's liturgical diaconal participation in the early centuries, there seems to be no obstacle standing in the way of a contemporary reassessment of these questions.

The Diaconate Through Time – Before and After Nicaea

In the period of Church history leading up to the Council of Nicaea in 325 A.D. the diaconate entered what Deacon John Chryssavgis calls its "golden age."[10] Although 1 Clement, the Didache and the Shepherd of Hermas all refer to the diaconate as a third order in the ministry of the Church it is St Ignatius of Antioch who warmly refers to the deacons as his "fellow servants" and "special friends."

"The bishop presides in the place of God; the presbyters reside in the place of the apostolic college; while the service of Christ is reserved for my special friends, the deacons."[11]

Across his writings St Ignatius refers to the deacons as fellow ministers with the bishop and the presbyters in the Liturgy, the Word, charity, administration and authority. There are corroborating references to the deacon's ministry in the second century in the writings of St Justin Martyr and St Polycarp. So influential did these deacons become in the Church that some bishops, notably St Hippolytus, saw fit to remind them that they should be subordinate in accountability and authority to both the presbyters and the bishop. [12] In a later period the tables would be turned on the deacons!

As the Church grew numerically and in extent in this early period, the deacons' influence strengthened along with their growing administrative responsibilities. Liturgically, the deacons led the people in prayer and often preached. With the bishop present their supportive roles eclipsed that of the priests. Pastorally they represented the people's concerns to the bishop and assisted him in most of the practical aspects of his ministry. In times of persecution the deacon could also stand in for the bishop or the priest in performing baptisms and might even hear confessions *in extremis*. We know this from the letters of St Cyprian of Carthage, but the practice was not limited to North Africa. The philanthropic work of the diaconate, however, remained that essential characteristic which connected it to the servanthood of Christ in the Church. Most notable in this regard was the example of St Lawrence at Rome (258). This popular deacon and martyr presented the poor to the persecuting prefect as "the treasure of the Church." In the period before the great Councils it was inconceivable that a Christian community and its bishop should be without a deacon and in many larger communities there were a number of these.

In the conciliar period from the fourth century onwards the Church saw fit to restrain the development of the diaconate because it started in some places to encroach on the presbyterate, particularly in the offering and administration of the Eucharist.[13] Nearly one third of the 85 canons in the *Apostolic Constitutions* (4th Century) concern the ministry of deacons but mostly these concern the correction of abuses. Once again the "offering" of the Eucharist is forbidden (8.46). The 17th Catechetical Lectures of St. Cyril of Jerusalem refers to the role of the deacon in the administration of baptism and seemingly continues in the tradition of the deacon baptising in the absence of a priest or bishop. This pastoral provision, however, was never extended to the Divine Liturgy. Many Councils in the fourth and fifth centuries both affirm and reinforce the limitation on diaconal ministries. Deacons remained nonetheless a highly prized aspect of the Church's ordained ministry. The distinctiveness of the diaconate sometimes even prompted a (Roman) Pope to complain that ordination to the presbyterate of a particular diaconal candidate would degrade his contribution to the Church![14] Deacons still routinely preached in the middle of the 5th Century but their primary role liturgically was to be found in the Eucharist itself. This remained the case even in the west where, subsequently, the diaconate suffered a more rapid decline than in the east. This from St. Isidore of Seville (c. 560 – 636) for example:

"Without the ministry of deacons the priest has the name but not the office. The priest consecrates but the deacon dispenses the sacrament. The priest prays while the deacon recites the Psalms. The priest sanctifies

[5] Ibid 1, p. 42f.
[6] *To the Philadelphian's 10:1*
[7] *1 Timothy 3:8-13 (deacon)*
1 Timothy 3:1-7; Titus 1:6-9 (bishop)
[8] Ref: *"The Place of Woman in the Orthodox Church and the Question of the Ordination of Women,"* Gennadios Limouris, ed., (Katerini, Greece: "Tertios" Publications, 1992) .
[9] Kyriaki Karidoyanes Fitzgerald, *"Women Deacons in the Orthodox Church – Called to Holiness and Ministry"* (Brookline, Massachusetts, Holy Orthodox Press, 1998).
[10] Ibid 1, p. 47
[11] *Epistle to the Magnesians*, 6.
http://www.earlychristianwritings.com/srawley/magnesians.html
[12] *Apostolic Tradition* 9.
[13] Councils of Arles and Ancyra (314), Nicaea (325) Canon 18, Laodicea (345), Antioch (341), Carthage (390).
[14] Pope Leo the Great to Archbishop Anatolius of Constantinople.

the offering but the deacon distributes what has been sanctified. It is not permitted for priests through their presumption to take the chalice from the table of the Lord, unless it is handed to them by a deacon."[15]

After the 6th Century, more rapidly perhaps in the Christian west than the east, the diaconate entered a period of prolonged decline. The reasons are diverse and complex, but Barnett[16] has persuasively argued that the reasons lie in profound changes taking place in the relationship between the three orders of ministry in the Church. These changes concern the gradual conformity of hierarchy in ministry to the '*cursus honorum*' or sequential order of public office in the Roman Empire. Charism and function gradually gave way to an over-emphasised vertical organisational principle. With the suppression of the *choriepiscopi* (rural assistant bishops) and their subordination to the emergent class of Metropolitan bishops in the major urban centres after Nicaea I, the popular acclaim by which St. Ambrose could be elected bishop as an unbaptized layman gave way to an orderly progression through the ministerial ranks, starting with the so called 'minor orders.' This 'progression principle' did not however become embedded in Church practice until the 9th Century - even if desirable candidates could still be accelerated through 'the ranks.' Nonetheless, there was a more immediate consequence of the *cursus honorum* model of ministerial hierarchy and this undermined the diaconate long before the 9th Century.

Although the implementation of a more sequential vertical hierarchy could be seen as a providential development in serving the organisational needs of a rapidly expanding Church, there were a number of perhaps unintended consequences. Perhaps the most damaging of these was the erosion of the ancient horizontal, charismatic and functional aspects of a relationally ordered ordained ministry. This in turn tended to fuel clericalism and careerism. The diaconate suffered from this transformation more than the presbyterate since it had been long understood that the presbyterate and the episcopate shared the *same* priesthood, but with the bishop alone sharing in its fullness. In this vertical hierarchical economy the diaconate became successively weakened, and indeed, rendered irrelevant. In the west this led to the curious practice in the Middle Ages of Archdeacons being in priest's orders ... an anomaly retained today only by the Anglican Church. More generally, as the pastoral and administrative functions of the diaconate atrophied, the deacons were left with an almost exclusively liturgical ministry, which in turn was further eroded by the presbyterate. In the ensuing sometimes ungodly power struggle between the ascendant presbytery and the declining diaconate, it was the latter that was bound to emerge, qualitatively speaking, worse off. In effect, senior presbyters supplanted the deacons as the bishops' assistants; and the deacons became the priests' assistants. Soon enough and under the inexorable pressure of the '*cursus honorum*' the diaconate came to be seen as a temporary transitional stage in "promotion" towards the priesthood; and in many places so it has remained until today.

This author believes that this decline in the diaconate, born out of an over-emphasised vertical hierarchical economy, has had a disastrous impact on the mission and the life of the Church both in the east and in the west. In a period where the servanthood of the Church in the world and the relational aspect of her ministry is paramount, it is a grievous loss that churches should still tolerate the impoverishment of a ministry that represents this servanthood most fully, that is, the diaconate. The remainder of this paper considers how that diaconal jewel might be restored to the crown of the Church, a jewel that is in fact a thorn rather than a lifeless gemstone. True beauty lies in the outpouring of sacrificial love not in the competition for precedence and influence as our Lord Himself remarked, (Mark 10:42-45).

Is There a Problem?

Some might object to any change in the diaconate on the grounds that ministries are not static and if the diaconate has evolved into different expressions, even less significant, over time by the guidance of the Holy Spirit, so be it. There is some truth in this. Restorationism is alien to mind of the Orthodox Church. She does not continually refer back to the past as if restoring historical patterns of faith and life would by itself keep herself true to the gospel. Change often happens for good reason and by the guidance of God. However, the Church is called upon by God to exercise discernment, to examine prayerfully whether or not changes in the past truly have reflected His mind and then to consider how the present context and its challenges are informed by that. This is a delicate task as there is a tendency in every age to assume that it knows best. In discerning the will of God for today's Church, antiquarianism and novelty can only be resisted by applying irreducible, irreformable insights from the gospel itself. First, of course, there must be an agreement on what those applicable insights might be with reference to the contemporary situation of the Church. In addressing these issues the Church will respect diversity of place and culture. What might be judged possible universally will not always prove to be prudent locally. So, to return to the question. "Is there a problem?" This author believes that there is.

A Deacon-shaped Hole

The irreducible, irreformable insight from the gospel applicable here is the servanthood of Christ. We have already established the New Testament legacy for this from Christ Himself (p. 2). The problem which this insight addresses arises primarily within post-Christian cultures where huge swathes of the populace find themselves, for whatever reason, alienated from the Church. This is intolerable. However, religious propaganda will only make this alienation worse and for the following reasons. Post-Christian cultures are word-deaf but action-sensitive, doctrine-jaded but personally-sensitised. Never has there been a time in such places (within living memory at least) where the need for the Church to make a *practical* difference in the lives of persons and communities has been more important. Now I am *not* saying that only deacons can perform that serving role. All believers, ordained and not ordained are called to the same priestly service. However, it is the deacon above all that most personally - and with the full authority of God and His Church - incarnates that principle. He or she makes it visible and accessible to all in a prophetic and practical manner. This is the "deacon-shaped hole" created by the mission deficit in post-Christian cultures. Happily, that hole can be filled from the treasury of the Church's ministerial practice in Tradition. Absolutely nothing new is being called for here, just the re-imagining of the diaconate, both male and female, for the modern context, *and* the boldness to implement that!

Possible Ways Forward

If the Orthodox Church were to act to renew the diaconate then no one can predict how that ministry might evolve in today's conditions. New challenges will doubtless arise with new opportunities. This should not deter us from action for Gamaliel's famous test still applies:- *"if this plan or this work is of men, it will come to nothing; but if it is of God, you cannot overthrow it"* (Acts 5:38b-39a). Because I believe that we have now come to the point of action rather than merely a yet more extended repetitive

[15] *De Ecclesiasticis Officiis* (PL 83;788-789)
[16] James M. Barnett, *The Diaconate, a Full and Equal Order* (Harrisburg, Pennsylvania, Trinity Press International, 1995).

debate, I humbly submit these proposals as possible ways forward for a renewed diaconate.

Commission readers, acolytes and subdeacons in numerous parishes.

There are a significant number of competent, theologically informed and godly believers in many parishes who might well have a vocation to become deacons but who are not aware of that vocation. In one sense, this is good, because future deacons should be selected on account of the need to accomplish a specific ministry, rather than because an individual has a desire within themselves to be ordained. However, in another sense, this lack of awareness of a possible vocation is due in part to the existing absence of long-term deacons within parishes and the resulting lack of models for potential future deacons. An important and readily achievable first step in promoting the diaconate in today's Church would be to appoint suitably qualified readers, acolytes and subdeacons in *every* possible parish. This would provide an opportunity for potential deacons to become better acquainted with the liturgical service. In tonsuring these people, both young and old, to become readers, acolytes and subdeacons, it should be stressed that these roles are of value in and of themselves. The possibility of a specific reader, acolyte or subdeacon becoming a deacon should then be considered prayerfully by the candidate, the parish priest, the community and the bishop.

Welcome the diaconate as a possible lifelong vocation.

Many laymen (at times influenced appropriately by their wives) are understandably hesitant about whether they will be able to meet their existing family-based and work-based commitments should they become deacons. Stressing that there is no obligation for a deacon to become a priest will encourage many laypeople to consider the opportunities for service that the diaconate offers. The Roman Catholic experience of ordaining permanent deacons has been successful in many dioceses, providing relevant evidence that the practice of the early Church is still applicable to the contemporary Church.

The ministry of deacons today would evolve to serve the mission of the Church and the needs of the World, but always within the critique of Tradition and the oversight and authority of the bishop. A reconfiguration of ministerial roles between the deacon and the priest would of course prove necessary and a large degree of pastoral discretion and humility would be required from all concerned. As we have seen from our historical analysis of the decline of the diaconate in this paper, the mistakes of the past arose from the passions and the occasional lack of clarity in the definition and development of these ministries. We can learn from these mistakes; they should not be repeated. The active leadership of the episcopate in facilitating the harmonious realignment of both presbyteral and diaconal ministries remains vital. Perhaps some of the historical roles assigned to deacons in the Divine Liturgy, now lapsed, could be restored to them but the diaconate will not be rejuvenated by such minor albeit important adjustments alone. A more thorough-going reassessment of all the serving ministries of the Church is called for. The relationship between the deacon and the people of God should also be borne in mind, for diaconal ministries in the body of Christ are not and never have been restricted to those who are ordained. The deacon could become a very effective and inspirational leader and trainer of the people of God in their diaconal ministries as well and this is the greatest hope we might have for the work of the Church in mission, especially in alienated secular cultures.

Seek appropriate funding of parish-based deacons.

Each newly appointed deacon, with his or her financial needs, is a unique person. The responsibility for meeting financial needs rests largely with the individual himself and with his parish. If the parish wishes the individual to spend a significant number of hours each week in serving the parish, then the parish will need to accept the responsibility for supplementing the new deacon's income, if necessary. While diocesan endowments (if available) and charitable foundations might be helpful, especially in the early years of a new deacon's service, the parish itself will need to structure its finances in such a manner that those who are willing to serve as deacons can be confident that their changing financial needs will be discussed confidentially within the parish setting, with suitable plans being developed. One way forward might be for bishops to agree a pilot scheme to match funds raised by two or three parishes for the first three years of a new deacon's service, perhaps to an annual sum of £2,000 from the bishop and £2,000 from the parish. While this would not be a living wage, the possibility of such an arrangement would make it clear to a layman (and his wife) that significant financial support would be available in return for significant service to the parish.

In implementing the above steps, explore the possibility of women deacons.

Each of the above three steps will need to be implemented within a specific jurisdiction before serious consideration can be given to the appointment of women deacons. The appointment of a woman as subdeacon should not be undertaken until there is a consensus within a particular jurisdiction that it might be possible for a female subdeacon to become a deacon, if this was discerned by the candidate, the community, the parish priest and the bishop as a suitable course of action. Before female deacons could be appointed, it would be essential that a permanent diaconate be already established within a diocese (and preferably within the specific parish) so that there was a clear understanding among all parties that women deacons would not become priests. In the early Church, female deacons were involved in the preparation of women for baptism and in the exercise of pastoral care within the congregation. Although there is little or no historical precedent for the liturgical service of female deacons there is no reason to suppose that such service would be inappropriate today. Many women within the Church who do not necessarily believe they themselves are called to become deacons would be greatly supported by the Church's vision for the role of women in the contemporary Church.

Each of the four changes proposed above is a realistic possibility for a specific parish and a specific diocese provided that the bishops themselves achieve a common mind and intention. Ideally, as many Orthodox dioceses as possible could now move forward to consider and reflect upon these possible changes. It would be immensely encouraging to both laity and clergy if all the Orthodox dioceses in the British Isles and Ireland were to agree together on the precise changes needed now to renew the diaconate for today's Church and to act upon them. It is this author's belief that the Church's Mission would be immeasurably enhanced and blessed.

Bibliography

James M. Barnett, *The Diaconate, a Full and Equal Order* (Harrisburg, Pennsylvania, Trinity Press International, 1995).

John Chryssavgis, *Remembering and Reclaiming Diakonia* (Brookline, Massachusetts: Holy Cross Orthodox Press, 2009).

Kyriaki Karidoyanes Fitzgerald, *"Women Deacons in the Orthodox Church – Called to Holiness and Ministry"* (Brookline, Massachusetts, Holy Orthodox Press, 1998).

Gennadios Limouris, ed., *The Place of Woman in the Orthodox Church and the Question of the Ordination of Women* (Katerini, Greece: "Tertios" Publications, 1992).

Archpriest Gregory Hallam 29th September 2011
Submission to the Theological Committee of the Episcopal Assembly of Orthodox Bishops for Great Britain and Ireland

TYPOLOGY AND THE LITURGY

by the Very Reverend Dr Columba Flegg

A paper at the Orthodox Research Forum at Winchester University on 6th September 2011

First of all, on the question of references: there is a useful list of these at the end of the Wikipedia article on the Internet entitled "Typology [theology]". Similarly useful lists are to be found, for example, at the end of the relevant articles in "The Oxford Dictionary of the Christian Church" and in "The Encyclopedia of Christianity", also published by the O.U.P.. But I want to mention two other special sources, one Western one Eastern. Let's take the one with the long title first: Thomas Carlyle's "The Mosaic Tabernacle in its Arrangement and Worship as the Type of the Christian Church". This first appeared in German in the late 1830s and then later in English translation by the Author in 1860. A slightly revised English version appeared in 1901 and was republished in London in 1928 by H.J. Glaisher The second is a commentary on the Divine Liturgy by St Germanos, Patriarch of Constantinople from 715 to 730, available in Greek and English as published by St Vladimir's Press in 1984 with an Introduction by Fr Paul Meyendorff. It is the last Orthodox commentary on the Liturgy of note before that of St Nicholas Cabasilas written in the 14th century. In terms of Holy Scripture, I would refer you especially to the Epistle to the Hebrews and the Second Book of Moses, the Book of Exodus.

Now, there are one or two general points which should be made as an introduction to our subject. First, it would probably be wise to begin with a consideration of precisely what we mean by 'typology'. The word 'type' comes from the Greek "typos", in English meaning a 'figure' or 'symbol. In Latin the word used is "figura", a 'shape or 'form'. In the words of the Encyclopedia of Christianity, a type is a "person or event that foreshadows or symbolizes another (the antitype)". From earliest Christian times typology has been particularly used of Old Testament foreshadowings of the Christian dispensation and hence as a means of Old Testament exegesis, thus making the Old Testament a source of knowledge about Jesus Christ. There are many examples of which only a few can be mentioned here. Its popularity has waxed and waned over the centuries with the different fashions of Biblical scholarship. It was common in Patristic times when the Church was trying to come to terms with the precise value of the Old Testament for the new Christian dispensation. It soon became accepted as a legitimate means of interpreting the Old Testament, especially popular with the Alexandrine Fathers, but it is to be found in the New Testament where, for example, Our Lord Himself refers to Jonah's three days in the belly of the whale as a type of His own three-day burial to come [Matt. 12;40]. It came to the fore at the time of the Protestant Reformation, especially but by no means only with the Calvinists, and again in the 19th century as a kind of sideline to the extensive revival of interest in the subject of Old Testament prophecy at the forefront of which was the body which came to be known as the 'Catholic Apostolic Church'. For information about this body I refer you here to my own article in the Encyclopedia of Christianity.

Many Western medieval churches have sculptures where a type is shown alongside its corresponding antitype, and we are surely familiar with the icon which shows the Ark as a type of the Christian Church, and with that depicting the Mother of God of the Burning Bush---where the bush burns but is not consumed just as Mary gives birth yet remains a virgin. Typology is used on several occasions by St Paul who sees as types of Christ both Adam [Rom. 5:14] and the Passover Lamb [1 Cor. 5:7], and also the rock which followed the Israelites in their flight from Egypt [1 Cor.10;4]. He also sees the crossing of the Red Sea as a type of Christian Baptism [1 Cor. 10;1-4]. The Epistle to the Hebrews is full of typological references of which the most quoted is probably that mysterious figure Melchisedek, King of Salem, who brought out bread and wine [Heb. 6;20-7;3]. The typological method is also to be found in the Dead Sea Scrolls, especially in the commentaries on Habbakuk and Nahum. In passing, we might note that typology lends some credence to a spiral rather than a purely linear understanding of time. A spiral includes both linear and cyclic components. Here, for example, Adam is seen reflected in Christ, the New Adam, Eve in Mary, and the Garden of Eden in the Garden of Gethsemane. I must remind you always to remember that typology is not the same thing as "analogy", and it is certainly not the same thing as "prophecy".

The second point I want to make in this introductory consideration is about the worship of God. This is the first and holiest duty of mankind.

What ever form our private or family prayers may take, the right way of our public prayer as a Christian community is not a matter of our arbitrary choice. When God first of all brought a number of families into unity as His chosen people, He prescribed in detail the forms of worship acceptable to Him. Our Lord, in speaking to the Samaritan woman at the well, said that true worship must be "in spirit and truth" [John 4;24]. But He is not here disparaging the outward forms of Jewish worship, quite the reverse, for He has just praised the Jews for, in contrast to the Samaritans, knowing what they worship [John 4;22]. When Moses was charged to build the Tabernacle, he was again and again commanded to make everything according to the pattern which God had shown him on the mountain [Exodus 25;9, 26;30, and 27;8]. This pattern is the type of the Christian Church, which is the temple of the living God, "the pillar and bulwark of the truth" [1 Tim. 4;13] and the Body of Christ Himself [Eph. 4;12]. It is here that God can and does dwell. The whole arrangement of the Tabernacle and the order of worship commanded by God are types of the proper arrangement of the Christian temple and the daily worship to be conducted in it with the exception of the Divine Liturgy---the Eucharist---to which I shall come later. There is no Old Testament type of the Liturgy taken as a whole, though types can be found for various aspects of it [as we shall see]. The reason for this is that the shape of the Eucharist was not laid down until the Last Supper when Our Lord "took bread, and when He had given thanks, broke it and said 'This is my body'... , and in the same way the cup, saying 'This is the New Covenant in my blood ... '[1 Cor. 11;23-25]. There are, however, many Old Testament types of certain aspects of the Liturgy despite there being none of the Divine Liturgy in its entirety.

Note especially that, all the time we have been talking here of the Tabernacle, not of the Temple at Jerusalem. The Jerusalem Temple cannot be the type of the Church because, just as the people of Israel were wanderers in the desert, so also the Church on earth is a wanderer in the spiritual desert of this world---"Here we have no abiding city" [Heb. 13;14]. This error is occasionally to be found in theological papers, including one fairly recent Orthodox one, presumably because their authors have not acquainted themselves sufficiently with the already established conventions of typological study.

Let us now leave introductory material and move on to the details of the Tabernacle itself, something with which you may or may not be familiar. It depends on how well you know the Book of Exodus. I have included a diagram which shows the Tabernacle positioned in its court. However, in the accompanying explanation (as in Exodus) all the measurements are in cubits. The precise value of the Hebrew cubit is still unknown, if indeed it ever had one. We know that it is the length from the elbow to the tip of the middle finger, traditionally taken to be around 17-18 inches, or about 45 centimetres. We must remember all the time that, when we are describing the Tabernacle, we are not talking about a permanent construction but a portable one, intended to be erected and taken down as the Israelites moved from one place to another. It is thus sometimes referred to as a "tent of meeting" or simply a "tent". The account of its construction is to be found in Exodus, Chapters 25-31, where God provides Moses with detailed instructions for building it, and then in Chapters 35-40 we learn how these instructions were carried out.

But it is not just details of the Tabernacle itself that we find divinely given to Moses but also details of the furniture and various vessels needed for the acceptable worship of God. These include the ark (which is to be within the Most Holy Place beyond the veil and is to contain the tablets of the law), the golden altar of incense (in the Holy Place and standing before the veil), the table of showbread and the candlestick with its seven lamps (standing within and on either side of the tabernacle), and finally the brass laver (between the tabernacle and the brazen altar of sacrifice). There are to be four pillars supporting the embroidered veil before the ark and five pillars at the entrance to the tabernacle itself, and a further sixty pillars defining the limits of the court. All have their specified hangings. Everything was orientated so that the shorter sides were at the East and West ends, with the tabernacle at the East end of the court and the ark at the East end of the tabernacle. All this can be seen in the diagram; but I am not necessarily subscribing to all the interpretation which you find in the explanation (which is due to Carlyle). There were also detailed instructions for making the priestly vestments. In the construction of this remarkable portable complex everything was made under supervision out of

materials and with labour voluntarily provided by members of the community, the supervisors being Bezalel of the tribe of Judah and Oholiab of the tribe of Dan. The materials used included the metals gold, silver and brass, together with blue, purple and scarlet cloth, fine linen, goats hair, rams' skins died red, badgers' skins, shittim (that is acacia) wood, oil for the lights, spices for anointing oil and for incense, onyx stones, and precious stones for the ephod and the breastplate. None of these things are arbitrary but all have a special significance given to us to throw light on the ways of God. The absence of detail in the New Testament about the structure of places of Christian worship may not be solely due to the early dates of New Testament documents but also to the fact that it had already been divinely laid down from the time of Israel's wanderings in the wilderness. Typology enables us to interpret what was laid down in a Christian context. There is an absolute treasure of material here in Exodus for those looking for types in the Old Testament, and it has been well and truly mined over the centuries of the Christian era by both the wise and the foolish.

Let us look at a few examples. First of all, there is the threefold division of the Tabernacle with its ascending order of holiness. Here we see the type of the Orthodox temple with its narthex, main body and altar, with the iconostasis the antitype of the veil before the holy of holies. I use the word "temple" here deliberately because the word "church" should always preferably have the meaning of "Christian people". Similarly, by "altar" we should always mean the part of the temple beyond the iconostasis not just the holy table standing within it. It is so easy in the religious context in which we live for us to slide into popular Western usage.

All the various aspects of the Tabernacle including the material used have their spiritual significance which have been pointed out by Eastern and Western writers alike. Thus, gold symbolizes the truth shining like the sun and to be found in Christ who is himself the truth [John 14;6]. Silver symbolizes love, which like the moon, shines through the world's darkness. Brass symbolizes spiritual strength in contrast to fleshly power, which is always symbolized by iron---a metal not permitted in any part of the Tabernacle. Blue cloth has the colour of the heavens and points to heavenly-mindedness. Purple symbolizes kingship and rule and reminds us of Christ, the King of the Ages [Apoc. 15;3]. Scarlet is the colour of blood and symbolizes the sacrifice of the Lamb for forgiveness of sins. White linen signifies the righteousness of the saints---those who do not defile their baptismal garments. Badgers' skins, that is skins of different colours, indicate the many Christian virtues to be found amongst the members of the Church. Shittim wood, common and corruptible but usable in support of nobler material, represents fallen human nature, utterly unprofitable in itself but which could yet be used as the chosen instrument for the fullness and glory of the incarnate Christ. Oil signifies the presence of the Holy Spirit, spices for incense the ingredients of prayer acceptable to God, and so on. No single part of the Tabernacle is a type of Christ himself, but each is a type of Christ's acting through His Church. In themselves the materials of the Tabernacle are lifeless things, as are we ourselves unless we are made alive in Christ, who walks amidst the seven golden candlesticks [Apoc 2;1] as did the priests through the Tabernacle. We are especially reminded of this by the seven-branched candlestick which stood in the holy place and typifies Him who has the seven spirits of God [Apoc. 3;1].

The measurements given for the various parts of the Tabernacle can also be typologically interpreted. Let us take just one example, the measurements of the brazen altar of sacrifice which stood in the court between the main entrance and the entrance to the Tabernacle. Although made basically of shittim wood, it was covered not with gold but with brass. It was square as should be therefore the Holy Table in an Orthodox temple. Its length and breadth were five cubits and its height three cubits. This typifies how we are called into the Church to worship God through all the five senses, and how our membership embraces our whole threefold nature of body, psyche and spirit. [I use the word "psyche" here instead of "soul" because "soul" has been given so many different meanings. "Psyche" is in any case the most direct representation of the Greek of the New Testament. I would love to discuss the important difference between "soul" or "psyche" as part of the natural threefold division of human nature, and the unnatural separation of that nature into the twofold "soul" and "body" which takes place at physical death. Unfortunately there is no time for this here.] To continue: in the four corners of this altar were four horns, also of shittim wood covered with brass,

which can be seen as pointing to the four Evangelists and their respective Gospels which provide us with a record of the incarnate Christ and are a means of bringing us to Him.

After the Tabernacle was set up and furnished, Moses was commanded to make a solemn anointing of it and everything inside it [Ex. 30;22-29]. In the same way, the Christian Church (and here I particularly mean all Christian people) cannot fulfil her calling in the world without the anointing with oil which is the gift of the Holy Spirit. This is why Orthodox Christian baptism includes the rite of chrismation, a rite often neglected or else delayed and given other meaning in the West. Water baptism is our baptism into the death and resurrection of Christ; chrismation is our baptism into Pentecost.

Now, a word about worship in relation to the hallowing of time. Time is part of the God-given gift of creation, and therefore like material things must be offered back to God in thanksgiving. This was to be achieved by use of the liturgical year, week, and day. In the God-given Mosaic law the week was of special importance, and a perpetual remembrance of it was required in the law. Hence it is also of special importance for the spiritual life of the Christian. For us, the octave points to the "eighth day" and is crucial to our understanding of the hallowing of time. It is the day of Christ's Resurrection (an event in time) which in turn points to the Parousia (the event which shall end time). The Mosaic week terminated with the Sabbath of rest on the seventh day and looked back to the completion of the creation of the heavens and earth and of man, created to be the priest of creation and also its steward [Gen. 2;1-3]. The Jewish commemoration of the week was the type of which the Church's continuing celebration of the same period is the antitype. We Orthodox have not abandoned the Sabbath, and Saturday remains a day of special importance. We continue that memorial of Creation especially in the great Vesper Psalm, Psalm 103 [LXX] ... "Bless the Lord, O my soul, O Lord my God, Thou art exceeding great". Further, our Vespers and Matins are the antitypes of the evening and morning sacrifices under the law by means of which the period of a day was sanctified. Such offerings of worship are faithful to the will of God as contrasted with worship devised by the whimsies of human will and imagination. There is no divinely-given type of what has been called the Protestant "the hymn-prayer sandwich" is the antitype.

The revelation to Moses included instructions for the consecration of priests, for the making of priestly vestments, for ingredients for the making of the oil for consecration and the making of incense. All these things had and indeed still have their special spiritual significance. Thus today, when an Orthodox priest puts on his stole, he says: "Blessed be God who pours out his grace upon his priests, as myrrh upon the head that runs down the beard, the beard of Aaron, that runs down the border of his robe". This is a direct link to the priesthood which offered the sacrificial worship within the Tabernacle. Incense represented and still represents prayer, and its rising smoke the ascension of prayer to the throne of God. Do we not sing daily in Psalm 140: "Let my prayer be set forth in thy sight as incense, and let the lifting up of my hands be an evening sacrifice"?---a clear typological reference to the evening sacrifice of the Tabernacle. We could spend many hours searching the riches of the form and worship of the Tabernacle and its typological significance for our Christian worship, but, before leaving this topic, I should point out that there have been modern scholars who have suggested that the Biblical account of the Tabernacle is no more than an idealized projection back from the later Temple at Jerusalem. The argument arises largely because they find it difficult to accept that all the materials required for such a construction would have been available to the Israelites during their wanderings in the wilderness. I do not think that such scepticism has any real concrete evidence to support it. In fact, historical evidence from other Middle Eastern cultures is against it.

Now much of what I have been saying so far is more closely reflected in the first of the two book references givenyou at the beginning of this paper, namely the work on the Tabernacle by Carlyle; and I want to turn now to the commentary on the Diving Liturgy by St Germanos, because it also is a veritable mine of spiritual interpretation, though it is not anything like as well-known to Christians today as it should be. But before passing on to this we should note that the Thomas Carlyle who wrote in such detail on the typology of the Tabernacle is not the famous Scottish author and philosopher who wrote (among other things) "The History of the French

Revolution", but another Thomas Carlyle who was an advocate caught up in the 19th-century charismatic religious ferment whish arose in England and elsewhere (including especially Scotland and Germany) and who became one of those leaders of the Catholic Apostolic Church who were known to its members as 'restored apostles'. His book on the Tabernacle is now an extreme rarity. It remains, however, one of the most developed works in existence on the subject of its typological significance.

So, to St Germanos and his work which I have called "On the Divine Liturgy", which in fact has the title 'Ecclesiastical History and Mystical Contemplation". After it was written it remained the best-known liturgical commentary for several centuries and exercised great influence in the Byzantine world in the corresponding period. When printed copies of the Liturgy appeared, it was not unusual to find the commentary of St Germanos printed and attached to it. It had its origins in the various mystical teachings which appeared in the 4th century. In his Introduction to the St Vladimir's Press edition (which is in Greek and English as I have said) Fr Paul Meyendorff points to the emphasis we find placed by Christ on the Old Testament as witnessing to himself---see especially Luke 24;27 and John 5;39. I have already mentioned earlier that the Alexandrine Fathers placed great stress on the mystical and spiritual interpretation of Holy Scripture. This has been contrasted with the Antiochene Fathers who tended to emphasise a more literal and historical interpretation of the history of salvation. But this is not to suggest that there is any fundamental disagreement in their respective understandings of their Christian faith---it is a difference of emphasis only. Thus, the Alexandrine writings stressed the Liturgy as being not just a foreshadowing of the life to come but an actual participation in the banquet of the Kingdom (as does St Germanos). Over the centuries some writers have seen the Eucharist as a type of that offering perpetually made by Christ our high priest before the Father, but this is a mistaken and incomplete view. The Liturgy becomes itself that heavenly Eucharist to which we ascend and are caught up so that we participate in it together with the cherubim and seraphim, the Saints and all the hosts of heaven. Do we not join in the Cherubic Hymn after the Great Entrance as we "lay aside all earthly cares"? There is only one Liturgy, that offered in the heavenly places before the Father's throne, and there is only one celebrant, namely the risen, ascended and glorified Christ. It is this Liturgy to which we, though unworthy, are invited to be caught up and so to participate in it. In the Great Entrance, the Anaphora and the Communion we experience the eternal life beyond the Parousia.

St Germanos does not slavishly follow only the Alexandrine mystical emphasis. He begins with both a literal and mystical explanation of the church building as the Temple of God, with typological references to the Ark of the Covenant, the manna which was given from Heaven, and the evening sacrifice of the Tabernacle. It is, he writes "an earthly heaven in which the supercelestial God dwells" but is "glorified more than the Tabernacle of the witness of Moses", and he makes both typological and prophetic reference in saying: "it is prefigured in the patriarchs" and "foretold by the prophets". He is not averse to giving more than one mystical explanation of one and the same thing. I will give two examples: the Holy Table within the Christian altar is first said to correspond "to the spot in the tomb in which Christ was placed", but it is at the same time "the throne of God". At that table, he writes, "at His mystical supper, Christ sat among his disciples." Then, a typological reference: "This table was prefigured by the table of the Old Law upon which the manna, which was Christ, descended from heaven". The canopy above the Holy Table is also given more than one meaning: it "represents here the place where Christ was crucified" and is placed "in order to represent concisely the crucifixion, burial, and resurrection of Christ".

One point which I should make here is that in his specific references to different parts of the Christian temple St Germanos is keeping in mind the Great Church of Hagia Sofia in Constantinople. For example, he refers to the "ciborium"---the canopy over the Holy Table with its four columns and roof, made of silver in Hagia Sofia---as representing the place where Christ was crucified. It is in the church building, he says, to remind us not only of the crucifixion, but also the burial and resurrection of Christ (as we have already noted). It is also said to be the antitype of the ark of the

covenant with its two cherubim one on either side of the Holy of Holies. He gives a nice play on words here: 'kib' is the ark and 'ourin' the effulgence or light of God. The 'bema', which Meyendorff (quoting Lampe) says in a footnote 'refers generally to the whole sanctuary area, and specifically to the elevated area containing the throne' [though the text itself would suggest it is the apse], is considered to be the type of the throne of glory on which Christ shall sit in judgement, and thus points to the Second Coming.

There is not time here to go through all the many points relating to the Christian temple to which St Germanos makes reference. Thus he goes into detail about why we pray towards the East, about when we should and should not kneel, about priestly and monastic clothing (together with the references to Aaron and John the Baptist which we might expect), and then goes on with the descriptions of the Preparation Office and the Eucharist itself with explanations of their inner meaning. For example, the Antiphons are said to be the antitype of the Old Testament prophesies foretelling the Incarnation---the coming of the Son of God. He emphasises the many Trinitarian references in the Liturgy, amongst which he quotes the use of the censer and the offering of incense. The censer itself represents Christ's humanity, the fire His divinity, and the sweet-smelling smoke the Holy Spirit. Again, he says that the interior of the censer points to the sanctified womb of the Mother of God bearing the coal of divine fire, which is Christ. There are many other typological correspondences referring to the mystical significance of the sacred vessels and their coverings. Thus, for example, the discos represents both the hands of Joseph and Nicodemus and also the sphere of the heavens. Its cover represents "the cloth which was on Christ's head and which covered His face in the tomb". The actions performed with the veils and aer correspond to Christ's crucifixion and burial, the aer itself representing the stone which Joseph placed against the tomb. But already, well before this point in the service, we are no longer on earth but in heaven. The celebrant, he says, is "in the company of the angelic powers" and is "before the altar of the throne of God". This translation takes place with the Anaphora, where the initial dialogue between celebrant and people is a proclamation of the Resurrection and our giving of thanks for it. The celebrant leads the people to the heavenly Jerusalem to which they have lifted up their hearts, and the conversation with God is no longer through a cloud as was that of Moses but seeing the glory of the Lord. The mysteries hidden before the ages are now revealed through the manifestation of the Son of God. The greatest mystery is that of the Holy Trinity before which we join with the cherubim and seraphim in singing the triumphant hymn: "Holy, holy, holy, Lord of Sabaoth", proclaiming one lordship, power and divinity as the Prophet Isaiah beheld [Is. 6;1-4]. The seraphim who took in his hand a burning coal taken with tongs from the altar [Is. 6;6] is said to be the type of the Christian celebrant who with his hands holds the spiritual coal which is Christ. It is interesting that St Germanos says that the mystery of the change of the bread and wine into the Body and Blood of Christ by the operation of the Holy Spirit is a fulfilment of the Psalmist's words "today I have begotten you" [Ps. 2;7]. The remembrance of the living and the dead reminds us that Christ the King now present is Lord of both. They are both called along with the prophets. apostles and hierarchs to the mystical banquet of the Kingdom. There is a very short explanation of the Lord's Prayer with what (to me) is an unfortunate use in translation of the word 'trespasses', though there is also in the translation a reference using the word 'debts'. [In this respect, I have noticed that the Church of Scotland, which in the past has used 'debts', seems to have been corrupted by its ecumenical encounters into changing to 'trespasses'.] The people's confession "one is holy, one is the Lord" is seen as pointing to "the future gathering and unity" which is "beyond reason and understanding", of those who "gaze with the heavenly powers upon the light of the invisible and ineffable glory". St Germanos ends with a reference to the distribution of the Holy Gifts which enables the participants "to be and to be called gods by adoption through grace because the whole God is theirs, and nothing in them is devoid of His presence". He says that it is called 'Communion' "because it bestows on us unity with Christ and makes us partakers of His Kingdom". This is in fact a quote from the 'Mystagogy' of St Maximos the Confessor. And it is with this point the work we have been considering ends abruptly, and indeed it seems appropriate for me to end somewhat abruptly here too.

The Revd Presbyter David Payne:
12/08/1933 - 25/03/2012

Father David was essentially a very private person, whom it was difficult to get to know well. These notes have been compiled from the recollections of family and church friends and from the archives of Saint Elias Monastery and the Church of the Nativity of the Mother of God, Bristol.

David John Payne was born in Eastbourne, and his formative years would have been overshadowed by the events of World War 2. From the age of 18 to 21 he trained as a mental nurse. The requirement for National Service could then no longer be delayed, and instead of doing just the minimum he served for eight years in the Royal Marines (1954-1962). During this time he was one of many servicemen who witnessed the early hydrogen bomb experiments on Christmas Island and received a massive dose of radiation in the process. What effect that had on his subsequent health will always remain unknown.

On his discharge from the Marines he went into domestic service as head of the domestic staff for a wealthy family living in a large mansion in Sussex. Following the death of his mother, to whom he was very close, he seems to have embarked on a spiritual pilgrimage. He spent some years in a small monastery in Sussex, but apparently left without being professed because he found the silence too demanding. He then moved to Bristol, which was his base for the rest of his life.

At some stage he made contact with the late Archimandrite Barnabas (Burton), and during a visit to Saint Elias Monastery he was received into the Orthodox Church on 31st December, 1978. From 1980 to 1982 he lived in a rented bungalow in Manafon, about a mile away from Saint Elias Monastery, and attended services regularly in the Monastery Chapel. His way of life marked him out as being different from those around him, and he was often misunderstood. His humility and reserve left him vulnerable. When accused of some unpleasantness he followed the example of our Lord and said nothing rather than defend himself by explaining exactly why it was physically impossible for him to have done what he was accused of. He extricated himself from this situation by moving back to Bristol. He was reconciled with Archimandrite Barnabas in 1983 during a visit to the house in Llanelli which Father Barnabas used at that time.

He subsequently became integrated into the Orthodox Church of the Nativity of the Mother of God, Bristol. He visited the building frequently, often daily, to do cleaning and other routine chores. When the parish was suddenly left without a priest in 1989 he, as Churchwarden, acted to keep the community together. Despite increasing health problems he accepted ordination as Deacon on 8th April 1990 and as Priest on 21st June 1992. He was already suffering from problems of circulation in his legs (apparently related to a form of arthritis in his left knee). After five major operations failed to provide any relief the lower part of his left leg was amputated. Unfortunately even this did not deal with the underlying problem and he remained in increasing pain for the rest of his life. In 1996 he formally resigned as Parish Priest and was appointed as Parish Priest Emeritus. He continued to act as confessor for many of the members of the parish, who greatly valued his ministry. He attended services in church in his wheelchair when he could, and in later years resumed taking his turn in giving the homily at the Divine Liturgy.

He remained stubbornly independent in living alone in a small flat in sheltered accommodation, only accepting the minimum of help. In the Summer of 2010 he was diagnosed with cancer of the oesophagus. Radiotherapy gave some initial relief, but progressive difficulty in eating made him gradually weaker. During several stays in hospital he either did not inform people that he was in hospital or requested that they should not take time out to visit him. This was characteristic of his demanding little from others. His final years were marked by a great simplicity of life. If he received money beyond his immediate needs it would be given away to those in greater need. He died owning almost nothing.

In his final weeks he had got to a stage where he could not eat, so he was moved into hospital for three weeks during which he was fed by tube, and a stent was placed into his oesophagus to enable him to swallow liquids. When he had regained sufficient strength he was moved into a nursing home on 16th March 2012. He was visited on 18th March by Archbishop Gregorios, and he seemed then to be making a recovery, but he passed away after just over a week there on 25th March.

The impact that he made on those who encountered him is encapsulated in this message sent following his death by someone who had met him in 2011: "We met him just the once when we visited your church in Bristol. Father David touched all three of us greatly and we recognised in him a man of love and holiness. For myself, my only regret is that I did not tell him personally how he had moved me."

His funeral on 5th April was attended by many of his spiritual children as well as by friends and family. Three priests officiated, all of whom had worked with him at various stages of his life. He is survived by a sister and nephew.

May his memory be eternal!

HIS EMINENCE ARCHBISHOP GREGORIOS' DIARY

JANUARY

1. In the morning, His Eminence Archbishop Gregorios celebrated the Divine Liturgy at the Cathedral of the Divine Wisdom in Bayswater; following which, he presided at a Te Deum and blessed and cut the traditional St. Basil's Cake (Vassilopitta). In the early evening, he blessed and cut the traditional St. Basil's Cake at the Greek Cypriot Brotherhood's Headquarters in North Finchley.
2. In the evening, he received Christakis Amerikanos & Louis Loizou.
3. In the morning, he received Deacon Petros Georghiou.
4. He spent the greater part of the day at the Stavropegiac Monastery of St. John the Baptist in Tolleshunt Knights (Essex).
5. In the early morning, he presided at the Royal Hours and the Great Water Blessing of Theophany in the Chapel of the Archdiocese. Later, he received Mrs. Eugenia Spanou.
6. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy and the Great Water Blessing of Theophany at the church of Ss. Constantine & Helen in Upper Norwood (Croydon), being entertained to lunch there afterwards by the Community.
7. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St. John the Baptist in Hornsey on the occasion of its title feast, being entertained to lunch there by the Community afterwards.
8. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St. George the Great Martyr in Kingston-upon-Thames, following which he blessed the nearby River Thames. In the evening, he left Heathrow Airport for Constantinople.
9. In the morning, he visited the offices of the Chancellor and the Chief Secretary to the Holy Synod. At midday, he had lunch at the house of Father Ioannis Efthymiadis & his presbytera, Theodora.
10. Throughout the day, he participated in sessions of the Holy Synod, being also received by His All-Holiness the Oecumenical Patriarch. In the evening, he was a guest at a dinner given by the Elder Metropolitan Konstantinos of Nikaea at a restaurant.
11. Throughout the day, he participated in sessions of the Holy Synod. At the close of the morning session, he met the chairman of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, M. Mevlüt Çavusoglu. In the evening, he was a guest at a dinner given by Metropolitan Amvrossios of Korea at a restaurant.
12. Following the morning service in the Patriarchal church, he visited various of the offices within the Patriarchate. He arrived back from Turkey in the evening.
13. In the morning, he received Gregorios Tsiatsis & Anastasios & Aliki Benitis. During the afternoon, he received Vassilios Koulaidis (who was accompanied by Mrs. Varvara Kambouridis) and Hieromonk Hieronymos Haghiotaphitis.
15. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of Ss. Athanasius & Clement in Cambridge, during which he conferred the office of Oeconomos on the parish priest, Father Nikolaos Vernezos. He was entertained to lunch by the Community afterwards and presided at a meeting of the church committee.
16. During the afternoon, he received Mesdames Myrophora Sambouri & Maria Louridou and Antonios Katepodis & Mrs. Heleni Makritidou. In the evening, he received Miss Maria Bourni.
17. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of Ss. Anthony & John the Baptist in Islington on the occasion of its principal title feast, being entertained to lunch by the Community afterwards. In the afternoon, he performed an Haghiasmos and blessed and cut the St. Basil's Cake of the National Bank of Greece in the City.
18. At midday, he presided at a Memorial Service for the late Andreas Embeirikos in the Chapel of the Archdiocese. During the afternoon, he received Miss Marina Kalogerou and Panaghiotis Makridis.
19. In the late afternoon, he blessed and cut the St. Basil's Cake of the Greek Shipping Co-operation Committee at the Baltic Exchange in the City. Later, he was the guest-of-honour at a Dinner given by the Apostolic Nuncio at the Nunciature in Wimbledon.
20. In the morning, he presided at the funeral of Kyriakos Charilaou Mettis at the Cathedral of St. Nicholas in Shepherd's Bush. During the afternoon, he received Mrs. Heleni Trambelidou, Archimandrite Chrysostomos Tymbas and Alexander Nekrassov. In the evening, he blessed and cut the St. Basil's Cake of the London Lyceum of Greek Women at the Hellenic Centre.
21. In the morning, he received Mesdames Sophia & Aekaterini Karambataki. In the evening, he blessed the engagement of Christos Votsis and Iosefina Charalambous at the Gilgamesh Studios in Camden.
22. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the Cathedral of the Holy Cross & St. Michael the Archangel in Golders Green, being entertained to lunch afterwards by the Community.
23. In the morning, he received the newly-consecrated Armenian prelate in London, Bishop Vahan Hovhannesian (who was accompanied by Father Snork Bagdassarian). He then presided at a meeting of the London-based hierarchy, afterwards entertaining them to lunch (at which meal they were joined by Anglican Canon Jonathan Goodall).
24. In the morning, he received Miss Eva-Valando Nikolaou. At midday, he entertained Donald & Elpis Meridien to lunch. During the afternoon, he received Hieromonk Patrick Ramsey; Mrs. Marina K. Mettis & her daughter, Stella; Constantinos Massonos, Alexandros Georghakakis, & Ioannis Minetos; and Archimandrite Georghios Karvounis. In the evening, he presided at Great Vespers in the Chapel of the Archdiocese. Later, he presided at the celebration of the ancient Liturgy of St. Gregory the Theologian and preached the Word of God at the Cathedral of All Saints in Camden Town, being entertained to supper by the Community afterwards.
25. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy in the Chapel of the Archdiocese on the occasion of his nameday, entertaining a number of his guests to lunch (among whom were the Foreign Minister of the Republic of Cyprus, and the Cyprus High Commissioner & Consul-General). During the afternoon, he was visited by the Hellenic Ambassador, Aristeidis Sandis, & his wife; Mrs. Susanna Nee; Mrs. Varvara Kambouridi; Capt. Georghios Sepheriadis; the Apostolic Nuncio; and Archimandrite Chrysostomos Tymbas. In the evening, he was present at a lecture delivered at the Hellenic Observatory of the London School of Economics by the Cyprus Foreign Minister, Mme. Erato Kozakou-Markouli, and entitled "The Geostrategic Importance of Cyprus: Long Term Trends and Prospects".
26. In the morning, he presided at the funeral of Mrs. Kyriaki Stylianou at the church of St. Demetrius in Edmonton, afterwards attending the Memorial Meal at the house of her son-in-law & daughter, Kypros & Maria Nicholas, in Enfield. In the late afternoon, he received Major Georghios Yiannou, who was accompanied by his wife, Athena. In the evening, he received Professor Paschalis Kitromelidis & his wife, Maria. Later, he presided at Great Vespers at the church of St. John the Baptist in Hornsey, following which he entertained the clergy wives (together with their husbands) to supper on the church-premises.
27. In the morning, he received the Minister of Education & Culture of the Republic of Cyprus, Georghios Demosthenous. In the evening, he blessed and cut the Hellenic Medical Society UK's St. Basil's Cake at the Hellenic Centre. Later, he presided at Great Vespers at the Cathedral of St. Andrew the Apostle in Kentish Town, following which he was present at a lecture delivered by Bishop Chrysostomos of Kyanea, entitled "The Return of the Relics of St. John Chrysostom", and was entertained to supper by the Community.
28. In the afternoon, he left for Leeds; where, in the evening, he presided at Great Vespers at the church of the Three Hierarchs, presided at a meeting of the church committee, and was entertained to supper by the Community at an hotel.
29. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of the Three Hierarchs in Leeds, being entertained to lunch by the Community afterwards.
30. In the morning, he presided at the Divine Liturgy at the church of St. Demetrius in Edmonton and preached the Word of God. At midday, he blessed and cut the St. Basil's Cake of the Community of the Three Newly-revealed Martyrs in Enfield, held at the Penridge Banqueting Suite in New Southgate. In the evening, he presided

at the celebration of Hellenic & Christian Letters at the Hellenic Centre in Marylebone, at which Professor Paschalis Kitromelidis delivered a lecture entitled "The Patriarchal School and Hellenic Letters in Constantinople: Pattern of Education for New Hellenism". In continuation, he participated in an official Dinner marking the celebration and held at the Centre.

31. During the morning, he bid farewell to Professor Paschalis Kitromelidis & his wife and received Ioannis & Marina Pareas. In the evening, he presided at Great Vespers at the church of Ss. Panteleïmon & Parascevë in Kenton (Harrow), following which he was present at a lecture delivered by Archimandrite Chrysostomos Michaelidis, entitled "Humility according to the Three Hierarchs", and was entertained to supper by the Community.

FEBRUARY

1. During the morning, he received members of the Committee of the Community of Brighton (who were accompanied by Archimandrite Germanos Kourkounis) and Demetrius Lazarou. In the evening, he presided at a meeting of the trustees of the Community of the Holy Unmercenaries in Gospel Oak, held at Thyateira House.
2. In the morning, he presided at the Divine Liturgy at the Cathedral of the Dormition of the Mother of God in Wood Green and preached the Word of God, being entertained to lunch by the Community afterwards. In continuation, he visited the Hellenic Gymnasium / Lyceum in Wood Green; following which he visited Nikolaos Iakovidis at his home. Returning to Thyateira House, he received Gerasimos Galatsiatos.
3. At midday, he entertained the members of the Pan-Orthodox Episcopal Assembly's Educational Sub-committee to a buffet lunch.
4. In the afternoon, he blessed and cut the St. Basil's Cake of the Union of Lefkonikiates at the Elysée Restaurant in Fitzrovia, being entertained to supper there afterwards.
7. In the morning, he received Mrs. Shereen Kemal & her son, Faud. At midday, he entertained Vassilios Embeirikos to lunch. During the afternoon, he received Miss Aekaterini Eliadaki and Miss Heleni Kakkari. In the evening, he was present at a Service of Reconciliation between the Church of England and the United Reformed Church, held at Westminster Abbey.
8. During the morning, he received Miss Alexia Micha and Pantelis Demosthenous & Soterios Konstantinou. In the evening, he was a guest at a Dinner given at the House of Commons in honour of Haris Sophokleides and at which he gave a brief address.
9. At midday, he entertained Professor Robert Fowler of the Bristol Institute of Greece, Rome and The Classical Tradition to lunch. In the afternoon, he visited Michalis Koutroulos & Mrs. Ourania Oroundiotis at the Lancaster Gate Hotel. In the evening, he presided at a meeting of the Constitutional Committee at Thyateira House.
10. In the afternoon, he received Miss Aekaterini Kotroupoulou.
11. In the morning, he received John & Niki Whitehead. In the afternoon, he left for Brighton; on the way, visiting Lady Hero Hunt in Lindfield. In Brighton, he presided at a meeting of the trustees and the church committee, afterwards being entertained to supper by the Community at a restaurant.
12. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of the Holy Trinity in Brighton (restored after the arson attack of 2010), following which he was entertained to lunch by the Community. In the afternoon, he blessed the engagement of Alexandros Karaghiorghis and Marianna M. Tsielepi at the Elysée Restaurant.
13. He received Professor Richard Clogg in the morning and was interviewed by William Safevroy of Reuters in the afternoon. In the evening, he received the committee of the Community of Battersea.
14. In the morning, he presided at a meeting of the London-based hierarchy, afterwards entertaining them to lunch. He also received Adamos & Androula Phokos.
15. In the morning, he was present at a celebration of the Diamond Jubilee of Her Majesty The Queen, held at Lambeth Palace in the presence of Her Majesty and The Duke of Edinburgh. In the afternoon, he received Miss Heleni Kotti. In the evening, he presided at a meeting of the Secretariat of E.F.E.P.E..
16. In the morning, he celebrated a Service of Supplication in the Chapel of the Archdiocese for Savvas Tombolis & Michail Koutroulos. In the afternoon, he left London's Heathrow Airport to fly to Athens.
17. In the early afternoon, he was received by H.B. Archbishop Hieronymos II of Athens and All Greece at the Archdiocesan offices.
18. In the morning, he travelled to Karditsa in Central Greece, where he was received by Metropolitan Kyrillos II of Thessaliotis & Phaneriophersalon and his assistant bishop, Seraphim of Rendina, at the diocesan offices. In continuation, he travelled to the Monastery of St. George Karaïskaki, where he was received by the Superior, the nun Diodora, and the Sisterhood, and had the opportunity to address them in the monastic church during the ceremony of welcome. Later, he was entertained to lunch and had the opportunity to discuss matters of mutual interest with the Superior and others of the sisters. From there, he travelled to Kalambaka and the monasteries of the Metéora complex, being able to obtain a general idea of the layout despite the heavy snow.
19. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St. George in Karditsa together with Metropolitan Christodoulos of Avlon & Metropolitan Kyrillos. Following the Divine Liturgy, he presided at a Memorial Service and was present at the reception and lunch offered at the Hotel Kierion afterwards. He returned to Athens in the afternoon.
21. In the afternoon, he left Athens Airport to fly to Constantinople.
22. During the day, he participated in sessions of the Holy Synod, being also received by His All-Holiness the Oecumenical Patriarch.
23. During the day, he participated in sessions of the Holy Synod, being also again received by His All-Holiness. After the final session, he expressed the gratitude of those hierarchs whose year-long participation had come to an end, to which His All-Holiness made a suitable reply. In continuation, he accompanied the Patriarch to Istanbul Bilgi University for the inauguration of an exhibition entitled 'Iki kere Yabanci' (Twice a Stranger). In the evening, he hosted a Dinner for His All-Holiness and the hierarchs participating in the Holy Synod at a restaurant in the City.
24. During the day, he participated in sessions of the Holy Synod. He returned from Constantinople in the evening.
26. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of the Transfiguration of Christ the Saviour in Coventry, being entertained to lunch by the Community afterwards. Returning to London, he received Idris Tawfiq.
27. In the morning, he presided at the funeral of Mrs. Helle Panteli at the church of St. Michael the Archangel in Margate, afterwards attending the Memorial Meal, held at a local hotel.
28. In the morning, he presided at the funeral of Dr. Andreas Kanaris at the church of the Annunciation of the Mother of God in Upper Broughton, Salford (Manchester), afterwards attending the Memorial Meal, held on the premises of the church.
29. In the morning, he presided and preached the Word of God at the celebration of the Liturgy of the Pre-Sanctifed Gifts at the Cathedral of the Holy Cross & St. Michael in Golders Green / Hendon. Returning to Thyateira House, he received Stratos Zikopoulos. At midday, he entertained Archimandrite Germanos Kourkounis & members of the Orthodox Community in Brighton to lunch. In the evening, he received Bishop Angaelos of the Coptic Church.

During the months of January and February, His Eminence was represented by:

Bishop Athanasios of Tropaeou at an event celebrating the cultural heritage of the ecclesiastical district of Paphos (10/1), at the Dinner & Dance of the Federation of Educational Associations of Greek-Cypriots in England (28/1);
Archimandrite Vassilios Papavassiliou at Great Vespers at the Cathedral of the Nativity of the Mother of God in Camberwell (1/2), at the Manor Hill Independent Greek School Dinner & Dance (25/2);
Oeconomos Christos Stephanou at the Greek School of Erdington's celebration of the Three Hierarchs (29/1);
Father Andreas Panaghiotou at two lectures delivered at the British Academy under the auspices of the British School at Athens (14/2);
&
Deacon Meliton Oakes at the cutting of the Ionian Society's St. Basil's Cake (31/1) and at a lecture delivered at the Hellenic Centre by Dr. Zetta Theodopoulou-Polychroniadou (8/2).

Στιγμιότυπα από την Συνεστίαση των Πρεσβυτερών και Διακονισσών του Ιερού Κλήρου της Αρχιεπισκοπής (Πέμπτη, 26 Ιανουαρίου 2012, Κοινότητα Αγ. Ιωάννη Βαπτιστή Haringey)

Ο Διάκονος Παύλος Λάμπρου.

(Από Αριστερά): Πρωτοπρεσβύτερος Άνθιμος Παπανδρέου, Επίσκοπος Τροπαίου κ. Αθανάσιος και Επίσκοπος Κυανέων κ. Χρυσόστομος.

(Από Αριστερά): Πρεσβύτερος Παύλος Γρηγορίου, Αρχιμανδρίτης Σεραφείμ Παπαθανασίου, ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπο κ. Γρηγόριος και ο Πρωτοπρεσβύτερος Ανδρέα Χατζησαββής, οι τρεις δηλαδή ιερείς του Ι. Ν. Αγίου Ιωάννη Βαπτιστή Βορείου Λονδίνου.

Κληρικοί μετά των πρεσβυτέρων τους στη διάρκεια του Εσπερινού.

Οι συμμετέχοντες στη Συνεστίαση Κληρικοί μετά των Πρεσβυτέρων τους. Καθήμενοι ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος κ. Γρηγόριος και οι Θεοφιλέστατοι Επίσκοποι Κυανέων κ. Χρυσόστομος και Τροπαίου κ. Αθανάσιος.

Η πρεσβυτέρα Βιργινία Αναστασίου Σαλαπάτα προσφωνεί την Συνεστίαση.

Η πρεσβυτέρα Βασιλική Ιωάννου Hookway, προσφωνεί την Συνεστίαση.

Ο Οικονόμος π. Χρήστος Στεφάνου, Ιερατικώς Προϊστάμενος της Κοινότητος Αγίας Τριάδος και Ευαγγελιστού Λουκά, Birmingham, μετά της πρεσβυτέρας του και οι λοιποί μετέχοντες στη Συνεστίαση κατά τη διάρκεια του Δείπνου στην Αίθουσα δεξιώσεων της Κοινότητος Αγίου Ιωάννου Βαπτιστού, Wightman Road, Βορείου Λονδίνου.

Στιγμιότυπο από το Δείπνο.

Ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος κ. Γρηγόριος, ο Θεοφιλέστατος Επίσκοπος Κυανέων κ. Χρυσόστομος (αριστερά) και ο Θεοφιλέστατος Επίσκοπος Τροπαίου κ. Αθανάσιος (δεξιά).

Ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος κ. Γρηγόριος καλωσορίζει και απευθύνει χαιρετισμό στις Πρεσβυτέρες και τους συζύγους αυτών κατά την διάρκεια του Δείπνου.

Η πρεσβυτέρα Ναταλία Κυριακίδου, σύζυγος του π. Σάββα-Δαυΐδ Βασιλειάδη.